

ព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជា

KAMBUJASURIYĀ

កម្ពុជសុរិយា

សៀវភៅទស្សនាវដ្តីបេឡាឡិកាស្រីយា ពីព្រះរាជបណ្ណាល័យ

ឆ្នាំគីរីប័ ១២

ខ្សែ ២

កម្រិតសេវាបតិបទអន្តរជាតិ
សម្រេចសង្គ្រោះកម្រិតអន្តរជាតិ

ក្រុម

ការផ្សាយរបស់ព្រះរាជបណ្ណាល័យ

ឆ. ស. ២៤៧២

គ. ស. ១៩៥០

គ្រឹះស្ថានស្រាវជ្រាវ
COMMISSION DES MŒURS & COUTUMES

បញ្ជីរឿង

១ — អំពីគំនូរថ្មីរបស់ របស់ព្រះរាជបណ្ឌិតល្អិត និងសេចក្តីអធិប្បាយរបស់ ទេវរាស្មី	៣
២ — អំពីសេចក្តីអធិប្បាយរបស់ជាតិហុល្លិងដេស៊ីម៉ាក់ អំពីការពិនិត្យក្រាស្រ្តយ នៅស្រុកខ្មែរ បីតិម-ហាក់ លេខាការក្រសួងប្រៃសណីយ៍ប្រៃ	១០
៣ — អំពីអាយុសម័យខៃតុទ្ធរូបមន - ខ្មែរ - ថៃ	១៩
៤ — ពន្យល់ការប្រទេសអេស៊ីប៊ី ស្រង់យកអំពីពន្យល់ការសាកលលោករបស់ហ្វូង វិចិត្រវិទ្យា អ្នកមហាថែម ប្រើនឹងរៀបរៀង (មានត)	២៥
៥ — វេយ្យាករណ៍សំស្ក្រឹត ភាគទី ៤ ព្រះវិស្ណុវង្ស (ហ. ភាគ) រៀបរៀង (មានត)	៣៧
៦ — ដំណឹងផ្សេងៗ	៤១

រូបក្រៅរឿង

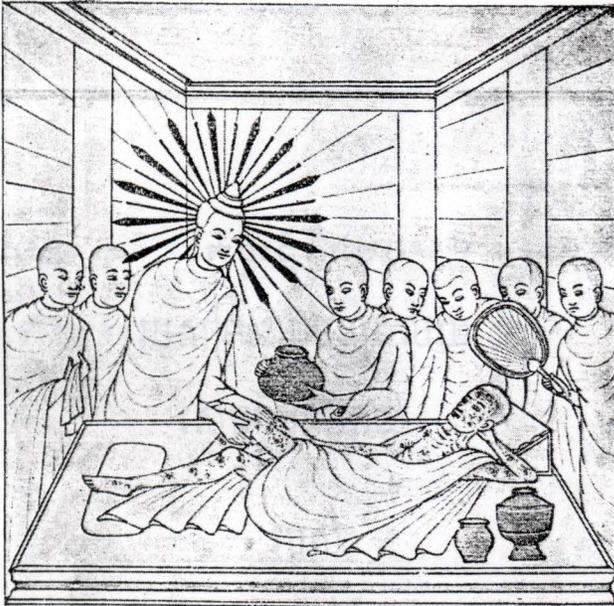
រូបនេះ ជាដំណាក់កាលព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ ស្តេចយានទៅរក្សាទីពឹងព្រះថេរៈ
 មួយអង្គមានជំនួយជាទម្ងន់ ១

TABLE DES MATIÈRES

	Pages.
1 ^o Commentaire sur deux dessins de l'artiste TUK par KHEMARARANSI.....	3
2 ^o Extraits d'une relation sur le CAMBODGE, parue dans le B. E. F. E. O, par un Hollandais et traduit en cambodgien par Mr. KEM-HAK.....	10
3 ^o Au sujet de statues du Bouddha (art Mon-Khmer-Thai)...	19
4 ^o Histoire de l'ÉGYPTE, extraits de l'histoire générale thailandaise, de LUONG VICHITRA-VADAKAR, traduit en cambodgien par MAHA THÈM.....	25
5 ^o GRAMMAIRE SANSCRITE, 4 ^e partie, par le Vénérable Préas VISUDDHIVONG (suite).....	37
6 ^o INFORMATIONS DIVERSES.....	61

HORS TEXTE :

Le Bouddha soignant le bhikkhu Tissa gravement malade.....	1
---	---

៦ នេះកាលព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធចេតវិជិត្យាធិប្បិ ព្រះធម្មលោកៈ បូជិត្យនិរុត្ត
 ពើករោត កម្មវិជិត្យាធិប្បិពោតវិជិត្យាធិប្បិ មន្តវិស្វលោកៈ ពោ
 ត្យនិរោត ធាតុនិរោត ព្រះបដិលោកៈ ពោត ព្រះអង្គទ្រង់និរោត
 ទ្រង់ត្រឡប់ត្រឡង់អោយ ធាតុនិរោត ក៏សំភារកម្មនិរោត ព្រះ
 ធិប្បិ លោកៈ អ្នកស្រីក៏មានលក្ខណៈ ព្រះអង្គនិរោត ១ ចាំ ពេលវិស្វ
 កាល ១ ៧៤ ចប់លោកៈ ព្រះអង្គទ្រង់និរោត (ធម្មប្បវត្តន៍ ភគវិទ្យា) ១០

គំនូរខ្ចីតំរែប
របស់ព្រះរាជបណ្ឌិតល័យ
សេចក្តីអធិប្បាយ

របស់

ខេមរាជ្យ

(មាន)

អំពីគំនូរប្តីរបស់ព្រះរាជបណ្ណាល័យ

គំនូរមួយនេះគួរជារូបដំណាងកាលព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ មាន
ព្រះទ័យប្រកបដោយមេត្តាករុណាទ្រង់ប្រោសព្រះថេរមួយរូបឈ្មោះថា
បូតិគត្តិស្សៈ លោកមានជម្ងឺជាទម្ងន់ ក៏ក្នុងទៀតៗបោះបង់លោកចោល
លែងថែរក្សា ព្រះបរមគ្រូទ្រង់ឈ្នួលមេល់បនិស្ស័យធម៌របស់លោក
ទើបស្តាប់ទៅថែរក្សាជម្ងឺទ្រង់ដាំទឹកក្តៅ ឱ្យតដម្រះពងកាយជាដើម ក៏កុ
ទាំងឡាយក៏នាំគ្នាមកជួយខ្វល់ខ្វាយជាច្រើន ដូចមានសំដែងទុកនៅរូប
គំនូរនោះស្រាប់ ។

ឯលោកបូតិគត្តិស្សៈត្រូវនេះ កាលជាន់ដើមលោកជាកុលបុត្រមួយ
នៅក្រុងសាវត្ថី បានស្តាប់ធម៌ទេសនាមានចិត្តជ្រះថ្លា ទើបប្រគល់កាយ
ប្រាយខ្លួនដល់ព្រះពុទ្ធសាសនា ហើយសូមផ្នួស ។ លុះបួសរួចហើយ
ក៏នាំកាលតមកលោកមានពេកកើតឡើងក្នុងពងកាយ ធំបូងកើតដុតតូចៗ
លើភ្នំប៉ុនគ្រាប់ស្លែ តមកកាន់តែធំឡើងប៉ុនគ្រាប់សណ្តែកបាយ, សណ្តែក
ក្តៅ, គ្រាប់ក្របៅ, ផ្នែកទុតត្រៃ, រហូតឡើងធំប៉ុនផ្លែពោធិ៍ ហើយក៏
បែកធ្លាយពងកាយទាំងមូល មានរន្ធកូចរន្ធដំទៅជាដំបៅរលាយរលួយ
ស្តាប់មើលមិនជា តាំងអំពីនោះមកទើបគេហៅថា បូតិគត្តិស្សៈត្រូវ ។ តមក
ផ្ទុកក៏ពុកផុយ ក៏កុទាំងឡាយក៏លែងថែជម្ងឺលោក ស្បង់ចំពក់ប្រឡាក់

ដោយឈាមនឹងខ្លះប្រគេកប្រតាកអស់ ។ ទាំងសិស្សគណរបស់លោក
ក៏លែងទៅទ្រាំជម្ងឺនាំគ្នារត់ចាលអស់ លោកជាអ្នកអនាថាទៅតែម្នាក់ឯង
ឥតគ្នា ។ ឯធម្មតាព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ តែងទ្រង់ក្រាលសំណាញ់ញាណ
ពីរដងក្នុងមួយថ្ងៃ គឺវេលាព្រឹកម្តង វេលាល្ងាចម្តង ។ ក្នុងសម័យនោះ
ព្រះបូតិគត្តិស្សត្តេរព្រាកដក្នុងសំណាញ់ញាណរបស់ព្រះអង្គ ។ ទ្រង់ទត
ឃើញទុបទំស្បៀយនៃអរហត្តផល ហើយទ្រង់ជ្រាបថាលោកនោះមានជម្ងឺ
ជាទម្ងន់ សិស្សគណរត់ចាលអស់ រៀរលែងតែតថាគតចេញគតនរណា
ជាទីពឹងបានឡើយ ហើយស្តេចយាងទៅកាន់រោងភ្លើងទ្រង់លាងផ្ទាំង
(បូកម្សៅ) ចាក់ទឹកដាក់ជាលើចង្រ្កាន លុះទឹកក្តៅហើយទើបស្តេច
យាងទៅកាន់គ្រែសំណើនរបស់ព្រះបូតិគត្តិស្សត្តេរនោះ ។ ឯភ្នំទាំង
ឡាយបានឃើញក៏នាំគ្នាឈូឆរមកក្រាបទូលថា សូមព្រះអង្គកុំព្រួយព្រះ
ទ័យទុកចុះឲ្យយើងខ្ញុំព្រះអង្គ ហើយនាំគ្នាសែនគ្រែសំណើនទៅឯរោង
ភ្លើង ។ សម្តេចព្រះបរមសាស្តាចារ្យទ្រង់ឲ្យលើកស្នូកមកហើយ ទ្រង់ឲ្យ
ចាក់ទឹកក្តៅ ហើយឲ្យយកចំរង្កាក់ត្រាក្នុងស្នូកទឹកក្តៅហើយឲ្យគក់បោក
លាងឲ្យស្អាតយកទៅហាលថ្ងៃ ទើបទ្រង់ស្លូតក្បែរអ្នកជម្ងឺ ទ្រង់ជូតសំអាត
ខ្លួនអ្នកជម្ងឺដោយទឹកក្តៅហើយទ្រង់ជូតឲ្យផង លុះហើយកិច្ចដុះសខាត់សំ
ណេករាងកាយនឹងន្តិទឹក ចិញ្ចឹមរាប់ដណ្តប់ក៏ស្អាត ទើបទ្រង់ឲ្យយកចំរង

នោះមកស្ងៀមផ្ទុះយកស្បង់ទៅគក់បោកលាងហាលថ្ងៃវិញ ។ លុះ
 ស្បង់នោះស្ងួតហើយ ទើបព្រះអង្គឲ្យស្ងៀមស្បង់ត្រង់ចំវែស្រួលបួល ។
 លោកអ្នកជម្នក់មានចិត្តសប្បាយរីករាយស្រាលខ្លួនប្រាណមានចិត្តមូល
 ស័ង្សលើគ្រឹះសំណឹងរបស់ខ្លួន ។ ព្រះបរមសាស្តាចារ្យស្តេចទ្រង់ស្និត
 ពិរាងក្បាលសំណឹង ហើយទ្រង់មានព្រះបន្ទូលថា ម្ចាស់ភិក្ខុ រាងកាយ
 របស់អ្នកឯងនេះជាសភាវៈប្រាសចាកវិញ្ញាណ គ្មានឧបការគុណអ្វីឡើយ
 ខ្លាំងដេកនៅលើផែនដីដូចជាអង្កត់ឧសមិនខាន ហើយត្រាស់សំដែងព្រះ
 ភាពមួយថា :

អចិន្តំ វត្ថុយំ កាយោ បឋវី អធិសេ ភ្នំភ្នំ
 ធុឡោ អបេតវិញ្ញាណោ ធិវត្ថុវ តតលិដ្ឋំ ។

ប្រែសេចក្តីថា រាងកាយនេះជារបស់មិនស្និតស្នេរទៀងទាត់ឡើយ
 តែងដេកសង្កត់ផែនដី ជារបស់ប្រាសចាកវិញ្ញាណ គ្មានប្រយោជន៍
 គេតែងបោះបង់ចោល (គ្មានអាល័យ) ដូចជាកំណាត់អង្កត់ឧស ។

វេលាចប់ធម្មទេសនា ព្រះបូតិគត្តិស្សតោ ក៏បានសម្រេចអរ-
 ហត្តព្រមដោយបដិសម្តិទាញាណ ។ ជនឯទៀតជាច្រើនក៏បានសម្រេច
 មគ្គផលមានសោភាបត្តិផលជាដើម ។ ឯព្រះថេរលុះបានសម្រេចព្រះ
 អរហត្តហើយ ក៏ចូលបរិនិព្វាន (ក្នុងថ្ងៃនោះឯង) សម្តេចព្រះបរមសាស្តា
 ទ្រង់ឲ្យរៀបចំបូជាសពលោកវេសធាតុបញ្ចុះក្នុងចេតិយ ។

ឯភិក្ខុទាំងឡាយនាំគ្នាទូលសួរព្រះអង្គថា ព្រះបូតិគត្តតិស្សតោ
 លោកបានទៅកើតក្នុងទីណា ព្រះអង្គត្រាស់ថា ម្ចាស់ភិក្ខុទាំងឡាយ
 គិស្សភិក្ខុនោះទិញនហើយ ។ ពួកភិក្ខុមានសេចក្តីសង្ស័យនាំគ្នាគ្រាប់ទូល
 សួរទៀតថា ព្រះអង្គ បើមានទេវនិស្សយធម៌ដល់អរហត្តដូច្នោះ ចុះហេតុ
 អ្វី ក៏ខ្លួនលោកកើតជាបុរសមួយមួយដល់ផ្ទៃដីផ្ទៃដី លោកកសាងដូចម្តេច
 ទើបបានសម្រេចដល់អរហត្ត ។ ព្រះអង្គត្រាស់ថា ម្ចាស់ភិក្ខុទាំងឡាយ
 ផលល្អអាត្រក់អស់នេះកើតឡើង ដោយអំពើកម្មដែលខ្លួនបានកសាងមក
 អ្នកទាំងឡាយចូរប្រុងចាំស្តាប់ចុះ តថាគតនឹងសំដែង ទ្រង់ច្រងអតីត
 និទានថា :

ក្នុងសម័យពុទ្ធភាល ព្រះពុទ្ធព្រះនាមកស្សបនោះ គិស្សភិក្ខុនេះ
 បានកើតជានាយព្រានសត្វស្លាប តែងទៅនេសាទសត្វស្លាបទាំងឡាយ
 យកទៅជូនភិស្សរជនម្នាក់ ក្រៅពីនេះយកទៅលក់ ដែលសល់ពីលក់គាត់
 កាច់បំបាក់ផ្ទាំងដើរនឹងផ្ទាំងស្លាប មិនឲ្យសត្វអស់នោះហើរឡើងរួច ហើយ
 គរទុកទៅ ដល់ព្រឹកឡើងទើបគាត់យកទៅលក់ កាលបើបានច្រើនសល់
 ពីលក់ទើបឲ្យគេយកទៅផ្អែរអាំងសម្រាប់ខ្លួន ។ មានថ្ងៃមួយ គេបានចំ-
 អិនកោដនាហារឆ្អិនស្រេចហើយ ស្រាប់តែមានព្រះទ័ណាស្រពមួយអង្គ
 និមន្តបំណាបុគ្គលយកទៅមុខខ្លាផ្ទះរបស់គាត់ ។ បានឃើញព្រះថវនិមន្ត

មក ក៏មានចិត្តជ្រះថ្លាដោយគិតឃើញថា ខ្លួនអាត្មាអញបានសម្លាប់សត្វ
 អស់ជាចំនួនច្រើនហើយ ឯព្រះថេរក៏មិនមន្តមកដល់មាត់ទ្វារផ្ទះហើយ ទាំង
 អាហារដ៏មានឧបាសក៏មាននៅក្នុងផ្ទះអញ គួរអាត្មាអញប្រគេនបង្គំនៃ
 បំណុលក្នុងដល់លោក ហើយចុះទៅទទួលយកបាត្រមកដាក់បង្គំនៃបំណុល
 បាត្រដ៏មានឧបាស ហើយយកទៅប្រគេន ថ្វាយបង្គំប្រកបដោយអង្គ ៥
 តាំងប្រាថ្នាថា សូមឲ្យខ្ញុំព្រះករុណាបានសម្រេចធម៌ដែលលោកម្ចាស់បាន
 ឃើញបានយល់នោះក្នុងអនាគត ។ ឯព្រះថេរក៏ទទួលធ្វើអនុមោទនាថា
 សូមឲ្យបានសម្រេចដូចសេចក្តីប្រាថ្នា ។

ម្ចាស់ភិក្ខុទាំងឡាយ ដោយអំណាចកម្មដែលតិស្សភិក្ខុបានកសាង
 មកក្នុងគ្រានោះ ទើបសម្រេចដល់ដល់តិស្សភិក្ខុដូច្នោះ ដោយហេតុកាថ
 បំបាក់ផ្ចឹងសត្វទាំងឡាយ ទើបតិស្សភិក្ខុមានខ្លួនស្អុយរលួយពុកផ្ចឹង
 ដោយអំណាចដល់បានដែលបានប្រគេនដល់ព្រះវិណាស្រពនោះ ទើប
 បានសម្រេចអរហត្តក្នុងកាលឥឡូវនេះ ។

ចប់រឿងបូតិគត្តិស្សត្រៃតៃប៉ុណ្ណោះ ។

(មានត)

សេចក្តីអធិប្បាយរបស់ជាតិហុល្លីង់ដេស៍មួយនាក់

អំពីការប្រាស្រ័យពឹងពាក់របស់ស្រុកខ្មែរ ក្នុងរវាង ព. ស. ២០៧៤

ក្នុងសៀវភៅលេខ ៣៧ ផ្នែកទី ១ ដែលសាលាបារាំងសែសនៅ ចុងបូព៌ាប្រទេស (អេចស្ត្រីមអូយ៉ង់) នៅទីក្រុងហាណូយ បាន បោះពុម្ពផ្សាយអំពីការរករកបុរាណស្ថានចាស់ៗ នៅប្រទេសឥណ្ឌូស៊ីន មានទីអង្គរជាដើម នោះមានសេចក្តីអធិប្បាយមួយ អំពីក្រុមសមាគមជាតិ ហុល្លីង់ដេស៍ដែលនៅស្រុកផ្កា សេចក្តីអធិប្បាយនេះប្រចេញពីភាសា ហុល្លីង់ដេស៍មកជាភាសាបារាំង មានរឿងរ៉ាវស្រុកខ្មែរ ដែលយើងសូម ពណ៌នាដោយសង្ខេប យើងមានសេចក្តីជឿជាក់ថា លោកអ្នកដែល មើលសៀវភៅកម្ពុជសុរិយាទាំងប៉ុន្មាន នឹងមានសោមនស្សត្រេកអរ ដោយបានដឹងព័ត៌មានគររបស់ខ្លួន ចំនួន ៤០០ ឆ្នាំមុននេះ ។

កាល ព. ស. ២.១៥៥ មានពួកឈ្មួញជាតិហុល្លីង់ដេស៍នាំគ្នា មកនៅស្រុកខ្មែរ ប៉ុន្តែមិនបានយូរប៉ុន្មានទេ កាលមុនជម្ងឺបង្កស្រគេ បានចាប់ពួកហុល្លីង់ដេស៍នេះ នៅក្នុងទន្លេខេត្តមកដាក់គុកធ្វើទោស គេ មានសេចក្តីសង្ឃឹមថា ការចាប់ចងពួកហុល្លីង់ដេស៍នេះ គឺជាស្នាដៃនៃ ពួកពរទុយតែស ការជំនួញក្រុមសមាគមហុល្លីង់ដេស៍នឹងជំនួញរបស់ខ្មែរ អាស្រ័យគ្នាទៅវិញទៅមកមុនជម្ងឺបង្កស្រគេ ក្នុងរជ្ជកាលព្រះជ័យចេស្តា

(ព.ស. ២១៦១-២១៧១) មាននាវាហុល្លីងដេស៍ជាច្រើនចូលមកស្រុក
ខ្មែរ ទិញស្រូវ-កំញាន មានពួកហុល្លីងដេស៍ខ្លះ មកតាំងគេហស្ថាន
នៅក្នុងស្រុកខ្មែរនេះ ។ តាំងពីមាត់សមុទ្រមកដល់ទីក្រុងស្រុកខ្មែរបើក
កប៉ាល់ចំនួន ៤ ខែទើបបានដល់ ។

កប៉ាល់ហុល្លីងដេស៍ចេញចូលពីក្រុងបាតាវីយ៉ា (ទីក្រុងស្រុកដូ
ចំណុះស្រុកហុល្លីងដេស៍) មកស្រុកខ្មែរមានជាទីច្នៃទៀងទាត់ ក្រុមសមា-
គមហុល្លីងដេស៍នេះ គ្មានប្រាថ្នាមកលាយឡំនឹងកិច្ចការស្រុកខ្មែរនឹងស្រុក
សៀមដែលកំពុងតែកើតចម្បាំងនឹងគ្នានោះទេ កាល ព.ស. ២១៧៤
ស្តេចអង្គរមាត់បានប្រើសារមួយទៅឲ្យពួកសមាគមហុល្លីងដេស៍នេះ
មកជួយច្បាំងនឹងសៀម ។

កាល ព.ស. ២១៧៧ ពួកហុល្លីងដេស៍បានមកដល់បន្ទាយលង្វែក
ដែលក្នុងសម័យនោះមានភូមិដប៉ុនមួយ ភូមិពរទុយតែសមួយ ភូមិបិទ
មួយ ហើយនឹងភូមិចាមមួយផង ។

ពួកហុល្លីងដេស៍ប្រព្រឹត្តធ្វើតាមច្បាប់ខ្មែរ នាំគ្នាដើរទារហូតដល់កន្ទេល
សម្រាប់អង្គុយ ចូលមកគាល់ស្តេចខ្មែរ រាជមានកិត្តិសព្ទល្បីថា ប្រកបដោយ
មហាករុណា ហើយជាទីគាប់ចិត្តស្រឡាញ់នៃបណ្តា រាស្ត្រទាំងអស់
ទ្រង់មានព្រះរាជឧត្តរសាកសួរច្រើនកន្លែង ទ្រង់បានអនុញ្ញាតឲ្យពួកនេះ

មកធ្វើជំនួញរកស៊ីក្នុងស្រុកខ្មែរតាមចិត្ត ហើយឲ្យមកនៅក្នុងភូមិជំប៉ុន
តែទ្រង់ហាមឲ្យពួកហុល្លាំងដេសនេះរក្សាសេចក្តីសុខនឹងសត្រូវរបស់ខ្លួន
ខាងផ្លូវជំនួញគឺជាតិពរឲ្យយកស ។

ព្រះអគ្គមហេសីស្តេចខ្មែរដែលសុគតទៅ ហើយដែលត្រូវជាព្រះ
រៀមនៃស្តេចគ្រប់គ្រងរាជ្យក្នុងពេលនោះ បានរៀបទទួលពួកហុល្លាំងដេស
នេះដោយរក់ទាក់ ហើយទុកពួកនេះដូចជារាជបុត្រធម៌ ។

ព្រះអង្គម្ចាស់ទប់រាជ ដែលរាស្ត្រពុំសូវចូលចិត្តដូចជាមហាក្សត្រដែល
គ្រប់គ្រងរាជ្យ មិនសូវរួសរាយរក់ទាក់នឹងពួកហុល្លាំងដេសនេះទេ តែបើក
ឲ្យពួកនេះរកស៊ីបានក្នុងស្រុកខ្មែរ ប៉ុន្តែការរាប់អាននេះ មានហេតុកើតឋិត
វែងឆ្ងាយទៅទៀត ស្តេចខ្មែរជកសេចក្តីអនុញ្ញាតពួកហុល្លាំងដេសមិនឲ្យ
នាំស្រូវចេញពីស្រុកខ្មែរទៀតឡើយ ដោយទាស់ហេតុនឹងហុល្លាំងដេស
ម្នាក់មានចិត្តក្លៀវក្លាហានហួស ទៅនិយាយការសុំរបស់អ្វីមួយមិនគប្ប
ក្រមសមាគមហុល្លាំងដេសនោះ គឺនាំសួយសាភាករមកថ្វាយស្តេចខ្មែរ នឹង
ព្រះរាជវង្សានុវង្សព្រមទាំងមន្ត្រីដែលគាប់ព្រះរាជហ្វូជ័យ ដើម្បីកុំឲ្យមហា-
ក្សត្រនេះខ្វាល់នឹងពួកខ្លួនគេទៅទៀតឡើយ ក្នុងទិកាសដែលពួកហុល្លាំង-
ដេសមកនៅស្រុកខ្មែរ ជាតិទេសប្រឹងឈ្លៀតចងសម្ព័ន្ធមិត្តនឹងជាតិលាវ
ដែលចុះមកស្រុកខ្មែរតាមទន្លេក្នុងរាជ ព. ស. ២១៨៥ សេចក្តីរាប់អាន
ស្រុកលាវ ហើយនឹងស្រុកខ្មែរនេះបានវែងឆ្ងាយណាស់ ។

ដល់ក្រោយកើតបរិចលាចលមួយលើកក្នុងស្រុកខ្មែរ រួចទៅព្រះ
 បទុមកជាទី ២ បានទទួលរាជសម្បត្តិ ព្រះអង្គពុំសព្វព្រះរាជហ្មឺននឹង
 ជំនួញហុល្លឹងដេស៍ទេ ស្តេចនេះមានព្រះទ័យយោរយោកាចណាស់ ទ្រង់
 បានវាយធ្វើបាបព្រះរាជទ្រព្យសព្វព្រះអង្គ ដែលជាព្រះបុត្រស្តេចដែល
 សោយរាជ្យមុន អ្នកស្រុកទាំងអស់គ្នាមានសេចក្តីស្ងប់កោតខ្លាចពេក
 ណាស់ដល់ព្រះទ័យព្រះរាជទ្រព្យសព្វព្រះអង្គនេះដែលគ្មានកោតញញើត
 ព្រះចេស្តាស្តេចបទុមកជាទី ២ សោះ ។

ព្រះបទុមកជាទី ២ ចូលសាសន៍មហាម៉ាត់ ហើយទ្រង់បានព្រះ
 នាមថា អ៊ីប្រាហ័ម ដោយហេតុនេះបានជាព្រះបទុមកជាទី ២ មានមិត្ត
 ភ័ក្ត្រនឹងចាមដា ដែលកាន់សាសនាមហាម៉ាត់ដូចព្រះអង្គ ពួកហុល្លឹងដេស៍
 នឹងពួកពារុយ តែសនៅតែទាស់ទែងខ្វែងគំនិតយ៉ាងធំនឹងគ្នាជាទីច្នៃ ។

ស្តេចអ៊ីប្រាហ័ម ទ្រង់សព្វព្រះទ័យនឹងគ្រឿងសុរាមេរ័យល្បែង
 ពាលាទាំងពួង មិនទ្រង់ព្រះសណ្តាប់យកពាក្យទុកទល្លៗ ទាំងឡាយ
 ហើយមិនព្រមឲ្យនាវាហុល្លឹងដេស៍មកឈប់ចតនៅក្រុងក្នុងពេញៗទៀត
 ឡើយ កាលពីដើមស្តេចនេះព្រមឲ្យទំនិញហុល្លឹងដេស៍ទាំងប៉ុន្មានរួចពន្ធ
 ទាំងអស់ប៉ុន្តែដល់ពីរបីឆ្នាំមកទៀត ទ្រង់បញ្ញត្តិឲ្យបង់ពន្ធប្រដឹកនាំទំនិញ
 ចូលមកស្រុកខ្មែរវិញ ។

ពួកក្រុមសមាគមហុល្លីង់ដេស៍ ដែលនៅស្រុកខ្មែរធ្លាក់ក្នុងគ្រោះថ្នាក់
 មួយយ៉ាងធំ ក្នុងទីកាលដែលពួកហុល្លីង់ដេស៍ចូលទៅគាល់ស្តេច គេបាន
 សម្លាប់ពួកនេះអស់ រាប់ នាក់ ចាប់ ៥០ នាក់ទៅដាក់គុក រីបផ្លាន
 យកទំនិញទាំងអស់មកដាក់ទុកក្នុងរ៉ែង ក្រុមសមាគមហុល្លីង់ដេស៍ក៏លើក
 មនុស្សចំនួន ៤៣២ នាក់ ដែលមានសេនាទាហានចំនួន ១៦០ នាក់
 នឹងកប៉ាល់ជាច្រើន ចេញពីក្រុងបាតាវីយ៉ាមកដើម្បីនឹងសងសឹកពួកខ្មែរ
 វិញ នៅថ្ងៃ ៣ យូរ៉ុង ព.ស. ២១៨៧ ពួកហុល្លីង់ដេស៍មក លើក្រុង
 ភ្នំពេញ មានមន្ត្រីខ្មែរម្នាក់ឈ្មោះទឹកញ៉ាវាមា បានលើកកប៉ាល់ចំនួន ៥
 ទៅជួបហើយសួរមេទ័ពជើងទឹកហុល្លីង់ដេស៍ អំពីសេចក្តីប្រាថ្នារបស់ជាតិ
 នេះ ហើយក៏លើកសួយសាអាភរដែលស្តេចខ្មែរធ្វើមកឲ្យ លុះបានបន្តិច
 ទៅមានកប៉ាល់ខ្មែរមួយបាញ់កប៉ាល់ហុល្លីង់ដេស៍ ៗក៏បាញ់តបគ្នាទៅវិញ
 ទៅមក ដល់តយុទ្ធគ្នារួចពួកទាហានជើងទឹកហុល្លីង់ដេស៍កាត់ខ្សែច្រវាក់
 ដែលខ្មែរចងយ៉ាងកណ្តាលទទេបាន ប៉ុន្តែកប៉ាល់របស់ហុល្លីង់ដេស៍ខូច
 ខាតអន្តរាយច្រើនណាស់ ក៏បើកត្រឡប់វិលមកស្រុកផ្កាវិញ ពួកហុល្លីង់
 ដេស៍អបរាជ័យហាញ់ខ្មែរ ការសងសឹកព្យាបាទក៏ពុំបានសម្រេចដូចសេចក្តី
 ប្រាថ្នាឡើយ ។

ស្តេចស្រុកខ្មែរទ្រង់គិតធ្វើឲ្យជាតិទាំងពីរនេះ បានស្រុះស្រួលនឹងគ្នា
 វិញ កាល ព.ស. ២១៨៨ មានសំពៅចិនមួយនាំមនុស្សទោសហុល្លីង់-

ដេស៊ីត័រនាក់នឹងសារមួយពីរស្តុចខ្មែរ ឲ្យយកទៅជូនលោកគូវែរណើរ-
សើណេរ៉ាល់នៅក្រុងបាតាវីយ៉ា ក្នុងសារនោះមានសេចក្តីថា ស្តុចខ្មែរ
ដែលបានធ្វើចម្បាំងនេះគ្រាន់តែការពារខ្លួនប៉ុណ្ណោះទេដោយហេតុហុល្លីង-
ដេស៊ីនាំបង្កើតហេតុមុន ឲ្យនគរខ្មែរចៀសវាងពីសង្គ្រាមនេះពុំបាន លោក
គូវែរណើរសើណេរ៉ាល់ក្រុងបាតាវីយ៉ា បានឆ្លើយទូលតបមកមហាក្សត្រ
ខ្មែរវិញថា បើប្រសិនណា ជារាជការខ្មែរបើកលែងអ្នកទោសហុល្លីងដេស៊ី
ទាំងប៉ុន្មានត្រឹមទាំងទ្រព្យសម្បត្តិដែលរឹបដាន់យកទៅ ឲ្យមករាជការ
ហុល្លីងដេស៊ីវិញ នោះរាជការហុល្លីងដេស៊ីនឹងលែងនឹកនាតិការដែល
ខ្មែរពិយាដសម្លាប់ជាតិហុល្លីងដេស៊ីទាំងប៉ុន្មានកាលដាន់មុននោះ ដល់
ពេលក្រោយដែលបានធ្វើកិច្ចសញ្ញានឹងគ្នាជាច្រើនលើក នោះរាជការខ្មែរ
ក៏បានបើកលែងអ្នកទោសហុល្លីងដេស៊ី២៧ នាក់ បញ្ជូនទៅក្រុងបាតាវីយ៉ា
ឲ្យរាជការហុល្លីងដេស៊ីវិញ ក្រុមសមាគមហុល្លីងដេស៊ីគិតលើកទ័ពមក
កំហែងវាយស្រុកខ្មែរម្តងទៀត ពីព្រោះរាជការខ្មែរមិនបានប្រគល់របស់
ដែលរឹបដាន់ឲ្យវិញ ហើយគិតបង់ឲ្យនគរខ្មែរនឹងនគរសៀមកើតទាស់
ទែននឹងគ្នាផង ទើបវាយខ្មែរបានដោយងាយ រាជការហុល្លីងដេស៊ីចង់
ចងសម្ព័ន្ធមិត្តនឹងរាជការសៀមពុំកើតឡើយ ហើយមកគិតថាបើឲ្យមាន
ចម្បាំងទៀត នឹងនាំឲ្យខាតផលប្រយោជន៍ជំនួញខ្លាំងណាស់ ។

ចំណែកខាងរាជការខ្មែរ មានចិត្តប្រាថ្នាចង់ឲ្យតែការជំនួញនឹង
 កប៉ាល់ចេញចូលរបស់ប្រទេសទាំងពីរនេះបានស្រួលដូចពីដើមវិញ កាល
 ព. ស. ២១៧៧ នគរទាំងពីរនេះរាប់អាណត្តាមាំមួនជាថ្មីវិញទៀត ហើយ
 បានចុះសញ្ញានឹងគ្នាជាច្រើនប្រការ មានសេចក្តីសញ្ញាមួយថា តាំងអំពី
 ថ្ងៃនេះតទៅ បើកឱ្យតែស្រុកហុល្លឹងដេស៍មួយនេះទេមកធ្វើជំនួញនៅ
 ស្រុកខ្មែរ មហាក្សត្រខ្មែរនឹងគាំពារព្យាបាលសមាគមហុល្លឹងដេស៍នេះ
 មានសេចក្តីសុំរបស់ហុល្លឹងដេស៍ច្រើនកន្លែង ដែលរាជការខ្មែរទទឹងទាស់
 ហើយកែប្រែចោលចេញ កិច្ចសញ្ញាទាំងប៉ុន្មាននេះ បានធ្វើនៅក្នុង
 ដំណាក់ផែ ដែលស្តេចខ្មែរគង់នៅទីនោះ ។

ប៉ុន្តែមិនបានយូរប៉ុន្មានទេមានជំងឺអង់គ្លេសនឹងវាយលុកចូលមករក
 ស៊ីប្រកួតប្រណាំងគគាំងនឹងពួកហុល្លឹងដេស៍ដែលនៅស្រុកខ្មែរ ។

ដល់ ព. ស. ២២០១ មានក្សត្រមួយអង្គព្រះនាមអ្នកព្រះបទុមនាំ
 បណ្តាពស្ត្របះច្បាំងនឹងស្តេច អឺប្រាហ៊ីម ដោយស្តេចនេះមានព្រះ
 ទ័យកាចមារយោទគាក្រក ព្រះអយ្យកោព្រះអង្គម្ចាស់អ្នកព្រះបទុម បាន
 សោយរាជ្យនៅស្រុកខ្មែរ ហើយគេតំរាយដំចោលទៅក្នុង ព. ស. ២១៨៥
 ក្នុងវេលាដែលបះចលាចលនោះ ការជំនួញនៅស្រុកខ្មែរក៏សាបសូន្យ
 ទៅ អ្នកព្រះបទុមយល់ឃើញថាខាងស្តេចអឺប្រាហ៊ីមមានកម្លាំងជាង ក៏
 ទៅតាំងស្រុកយួនឲ្យមកជួយ ស្រុកយួនខ្ញុំបន្តិចវាយដណ្តើមបានស្រុក

៣មមកថ្មីៗ ស្តេចអ៊ីប្រាហាមបរាជ័យជាប់ទោសគេដាក់ក្នុងទ្រង់បញ្ជូន
 ទៅស្រុកយួនហើយសុគតនៅក្នុងស្រុកនោះទៅ ។ នគរយួនហើយនឹង
 នគរសៀមក៏បានលើកអ្នកព្រះបទុមដែលជាមិត្តរបស់ខ្លួន ឲ្យឡើងសោយ
 រាជសម្បត្តិស្រុកខ្មែរ ថ្វាយព្រះនាមជាព្រះបទុមរាជានិព្វ ពួកសេនា-
 ទាហានយួនវាយប្លន់ភូមិហុល្លូងដេស៍ខ្មែរខ្ញុំអស់ មេកងទ័ពយួនបានធ្វើលិ-
 ខិតមួយទៅឲ្យរាជការស្រុកបាតាវិយ៉ា ថ្ងៃនឹងអំពីសេចក្តីស្តាយដោយសេនា-
 ទាហានបានធ្វើអំពើទុច្ចរិតនេះ ។

ដល់ ព. ស. ២២០៧ មានកប៉ាល់ហុល្លូងដេស៍មួយចូលមកដល់

ក្រុងភ្នំពេញ ស្តេចខ្មែរបានអនុញ្ញាតឲ្យពួកហុល្លូងដេស៍តាំងភូមិមួយថ្មី
 ទៀត ហើយបានធ្វើសេចក្តីសញ្ញាថ្មីមួយវិញទៀតផង ស្តេចខ្មែរបានសូម
 ឲ្យរាជការហុល្លូងដេស៍នៅក្រុងបាតាវិយ៉ា ធ្វើកាំភ្លើងធំ នឹងម្នកមួយរាង
 ទាបបែបសម័យថ្មី មានស្វាបសត្វជាគ្រឿងលំអមកថ្វាយ ហើយទ្រង់បាន
 ធ្វើកញ្ចាននឹងឈើមួយមុខយ៉ាងល្អ ទៅជូនលោកគូររែរណើរសិណោកល់
 ក្រុងបាតាវិយ៉ា ប៉ុន្តែការជំនួញហុល្លូងដេស៍នៅស្រុកខ្មែរនៅក្នុងសេចក្តី
 លំបាកវេទនា ដោយមានពួកអេស្ប៉ាញលមកដណ្តើមរកស៊ីផែងផង មួយ
 វិញទៀត ពួកហុល្លូងដេស៍បែកសមគ្គីសមគ្គា ទាស់ទែងខ្វែងគំនិតគ្នាផង
 ក៏បំបាក់មន្ទីរជំនួញរបស់ខ្លួនដែលនៅស្រុកខ្មែរចោលចេញទៅ ។

តាំងពី ព. ស. ២២១១ គ្មានកប៉ាល់ហុល្លីង់ដេស៍មួយសោះចូលមក
 កាន់នគរកម្ពុជា ដោយសារនគរនេះ មានកើតបះបោងចល មានព្រះ
 អង្គម្ចាស់មួយអង្គគ្រូជា ព្រះសុណិសាវៃព្រះបទុមកជាទី ៣ បានសម្លាប់
 ស្តេចនេះចោលចេញ ទៀងសោយរាជសម្បត្តិទ្រង់ព្រះនាមជា ព្រះជ័យ-
 ចេស្តាទី ១ បានកំហែងបង្ខំព្រះអគ្គមហេសីរបស់ព្រះបទុមកជាទី ៣ យក
 មកធ្វើជាព្រះអគ្គទេវីៗ នេះ បានប្រឹក្សាចាមឲ្យតិរាដសម្លាប់ព្រះជ័យ-
 ចេស្តាទី ៣ ចោលទៅ ព្រះជ័យចេស្តាទី ៣ បានសោយរាជសម្បត្តិចំនួន
 ៥ ខែប៉ុណ្ណោះទេ តាំងអំពីនោះមកការប្រាស្រ័យពឹងពាក់ស្រុកខ្មែរនឹង
 ស្រុកជាត្រាន់តែជាគំរប់ការ មិនបានស្ម័គ្រស្មាលដូចជាន់មុនឡើយ ពួក
 យួនលើកគ្នាវាយស្រុកខ្មែរៗ ចាញ់យួន ក៏លើកស្រុកកូសាំងស៊ីនឲ្យទៅ
 យួនទៅ តាំងអំពីនោះមក ជំនួញខ្មែរហើយនឹងហុល្លីង់ដេស៍ក៏ខានចេញ
 ចូលកាន់គ្នាទៅវិញទៅមករហូតដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ព្រះពុទ្ធរូបលម្អ័យផ្សេងៗ

កាលពីខែសេបតម៍ប្រាំ ១៧៣៨ នៅស្រុកប្រឹកសែល ជាទីក្រុង
នៃប្រទេសបេលស៊ិក ស្រុកនេះជាស្រុកតូចតាំងនៅខាងជើងស្រុកបារាំង ។
ស្រុកនេះហើយជាទីប្រជុំដ៏សំខាន់មួយ ដែលមានការមករួបរួមប្រជុំគ្នា
នៃបណ្តាបុគ្គលគ្រប់ៗ ប្រទេសក្នុងលោក ដើម្បីពិគ្រោះការងារជាមួយ
គ្នាអំពីប្រស្នាផ្សេងៗ ដែលទាក់ទងនឹងចំណែកទិសខាងកើត ។

មានអ្នកប្រាជ្ញបារាំងសែសម្នាក់ឈ្មោះលោក ហ្វីយេរូសូសាត៍ បាន
ពោលថ្ងៃដ៏អំពីកិច្ចការរបស់អ្នកប្រាជ្ញ ១ រូបបែកខាងព្រះពុទ្ធសាសនាលទ្ធិ
មហាយានឈ្មោះលោក នាគាជុនី ជាអ្នកប្រាជ្ញល្បីល្បាញ លោកអ្នក
ប្រាជ្ញនេះបានតែងតម្រាពេទ្យសាស្ត្រនិងតម្រាញែកធាតុ ផ្សំធាតុ ជា
ភាសាសំស្ក្រឹតដែលគេអាចនាំទៅប្រើប្រាស់នឹងអ្នកប្រាជ្ញ ១ រូបនៅខាង
ទក្សណ៍វិសនៃស្រុកឥណ្ឌា "អយស្សៈ" ជាអ្នករៀបចំតែងតម្រាពេទ្យ-
សាស្ត្រ និងតម្រាញែកធាតុផ្សំធាតុដែលមានកេរ្តិ៍ឈ្មោះល្បីល្បាញក្នុង
ស្រុកសៀមនិងស្រុកខ្មែរកាលពីដំបូង ។

លោកអ្នកប្រាជ្ញទាំងពីររូបនេះបានតែងតម្រា មានសេចក្តីជាគោល
សំខាន់ៗ ដូចគ្នាអំពីវិធានសាស្ត្រនិងវិទ្យាសាស្ត្រ នៃប្រទេសឥណ្ឌា
ហើយតម្រាទាំងពីរនេះមិនមានរឿងរ៉ាវខាងសាសនាលាយសោះឡើយ ។

មានជនជាតិអង់គ្លេសម្នាក់ឈ្មោះឡឺម៉ែដែលធ្លាប់នៅស្រុកសៀមជា
 វេលាយូរ បាននិយាយអំពីពង្សវតារនៅសម័យផ្សេងៗនៃស្រុកសៀមនេះ
 ដែលលោកឡឺម៉ែបានឃើញគ្រឿងចម្លាក់រចនាផ្សេងៗ ដែលមាននៅក្នុង
 ស្រុក ហើយមានប្រយោជន៍ដល់អ្នកមើលរឿងនេះទូទៅក្នុងស្រុកខ្មែរ ។
 ឯសេចក្តីទៅនេះជាសេចក្តីសន្តិបង្គំ ។ ខេ ។

១ សម័យមុនពុទ្ធសករាជ ៩៤៣-១៥៤៣ — បែបចំឡាក់រចនាជាន់បុរាណ
 ច្រើនជាងគេដែលមាននៅស្រុកសៀមនោះជាចំឡាក់បែបមន ។ ពួកមន
 នេះមកអំពីប្រទេសភូមាគ្រាម (Basse Birmanie) កំណើតដើមនៅមាត់
 សមុទ្រស្រុកឥណ្ឌូ) ខាងកើត ។ ក្បួនរចនារបស់មននេះសុទ្ធតែមានកិន
 ភាគបែបឥណ្ឌូ តាំងអំពីសម័យនៃពុទ្ធសករាជ ៨៤៣ ដល់ ៩៤៣
 ក្រោយមកទើបគេស្គាល់ព្រះនាមនៃវង្សស្តេចមននេះ តាំងអំពីកាលនៅ
 ស្រុកឥណ្ឌូ) គឺក្នុងសម័យ “ក្សត្រិកុប្បៈ” នៅប្រទេសបែកខាងជើង ។

២ សម័យខ្មែរ ពុទ្ធសករាជ ១៥៤៣ ដល់ពុទ្ធសករាជ ១៧៩៣ — តាំងអំពីពុទ្ធ-
 សករាជ ១២៤៣ មក ពួកខ្មែរបានរត់ប្តូរទីអំណាចឲ្យតែចេញទៅ ក្រោយ
 ដែលបានតាំងគ្រងនៅទីក្រុងអង្គរ ប្រទេសកម្ពុជា ។ កាលក្នុងពុទ្ធសក-
 រាជ ១៥៤៣ ស្រុកសៀមកណ្តាលនៅក្នុងអំណាចមហាអាណាចក្រខ្មែរ
 នៅឡើយ ។ មានឧបករណ៍មួយអង្គគឺនៅក្រុងលុតប្តូរជាទីប្រជុំជាន់បុរាណ

ប្រកាន់តាមអារ្យធម៌របស់មន ក្រុងលុតបូរីនេះនៅជាខាងជើងក្រុងបាងកក
ចម្ងាយ ៨០ ម៉ាយ (80 miles ខ្នាតរបស់អង់គ្លេសមួយយ៉ាង អាចថាម៉ៃ
ក្នុង ១ ម៉ៃប្រហែល ១.៥០០ ម៉ែត្រ) ។ នៅទីនោះមានសាលាប្រើទ្រង់
ចម្លាក់បែបខ្មែរ ១ យ៉ាង ប៉ុន្តែមានបែបភាពប្លែកផ្សេងពីគ្នារបស់ចំណុចដែល
មាននៅក្នុងស្រុកខ្មែរ ។

បែបភាពព្រះពុទ្ធរូបខ្មែរមានទ្រង់ទ្រាយជាភេទបុរស ឃើញស្តែង
ជាងព្រះពុទ្ធរូបដែលធ្វើដោយស្នាដៃមន ។ ពួកខ្មែរប្រើប្រើដីពេជ្រនិង
សំរិទ្ធិសាងព្រះ ប៉ុន្តែរូបធ្វើពីសំរិទ្ធិធ្លាប់មានតែព្រះអង្គតូចៗ ហើយដកល់
ទុកបូជានៅផ្ទះ ។

៣ - សម័យចៀវសែន ព.ស. ១.៦៤៤ ដល់ ១.៧៤៤ - តាំងអំពីពុទ្ធសក-
រាជ ១៣៧៧ នោះពួកថៃ (សៀម) មានលំនៅដើម (ស្រុកកំណើត)
នៅស្រុកចិនខាងត្បូង ហើយមកតាំងស្រុកទេសថ្មីនៅស្រុកលាវ-សៀម
ខាងជើង កាលពី ព.ស. ១.៦០០ នោះមហាក្សត្រជាតិកូមា ព្រះនាម
អនុរោមហារាជទី ១ ទ្រង់មានស្ថានមេត្រីនឹងស្តេចព្រះនាមបលៈ ស្រុក
តំណ្រៅនៅខេត្តពិហារ ក្សត្រិកូមាអង្គនេះទ្រង់បានព្រះពុទ្ធរូបបែបថ្មី ១
អង្គ នាំមកដកល់ទុកនៅប្រទេសកូមា ហើយវេហ្មនោះនៅខាងជើង
ស្រុកសៀម ក្នុងតំបន់ដែនចៀវសែននោះ មានរូបសំរិទ្ធិជាចំនួនច្រើន
ដែលគេបានកសាងឡើងក្នុងសម័យនោះ ។

៤ - សម័យសុខោទ័យប្រិហោលពី ព. ស. ១.៧៤៣ ដល់ ព. ស. ១.៧៤៣ - គឺ កាលពី ព. ស. ១.៧៤៣ ដែលពួកថៃ (សៀម) តាំងប្រទេសអាណា- ចក្រនៅស្រុកហៅថា សុខោទ័យ នឹងសួគ៌ាលោក (សៀមអានថា ស្ទីនខ្លះលោក) មួយទៀត ទុកដូចជាទីក្រុងដែរ ។ ឯបែបសិល្បកម្មក្នុង សម័យនោះ បានទទួលបែបភាពថ្មីដែលបានមកពីកោះលង្កា ហើយបែប ផែនព្រះពុទ្ធរូបថ្មីនេះក្លាយទៅជាបែបសិល្បកម្មយ៉ាងវិចិត្រជាប់សៀម ដែលបែកយ៉ាងស្រឡះពីបែបខ្មែរដោយមានរូងព្រះកក្កដាម្រង់ពងក្រពើ មានព្រះកូមា (ចិញ្ចឹម) កោងដូចជារង្គ ហើយមានព្រះអាការជា គ្រឿងសំដែងភាពបែបផែនព្រះពុទ្ធរូប ។

អស់ពួកលោកដែលងើរប្រកាសសាសនា បានងើរផ្សាយបែបសិល្ប- កម្មពុទ្ធសាសនាថ្មីនេះចូលទៅស្រុកសៀម តាំងអំពីខាងជើងទៅខាងត្បូង ។

៥ - សម័យអ៊ូចង អំណាចខ្មែរនឹងសៀម ប្រិហោលជាត្រង ព. ស. ១.៧៤៣ ដល់ ១.៧៤៣ - ក្នុងចំណែកផែនលុតបូរី មានពេលខ្លះគង់ទ្រង់នៅមិនធ្លាក់នៅ ក្នុងអំណាចស្រុកសុខោទ័យ ហើយក្នុងសម័យនោះ ទុកដូចជាឈ្មោះ ក្រុង ១ ដែលនៅខាងលិចស្រុកអយុធ្យា ។ បណ្តារូបដែលធ្វើពីសិវិទ្ធិ ក៏ផ្តើមកើតមានឡើងតាមបែបផែនខ្មែរ ច្រើនជាងបែបជារបស់សៀម ប៉ុន្តែគបន្តិចៗ មក គេក៏កែប្រែទៅតាមគំនិតយោបល់ជាបែបសៀមវិញ ។

៦ - សម័យសៀមអយុធ្យាពី ព. ស. ១.៦៩៣ ប្រិហោលដល់ ព. ស. ២.១២៣-

ក្នុង ព. ស. ១. ៨៧៣ ក្បួននៃស្រុកអ្នកជំនាញបានកត់ត្រាចំក្រុងថ្មីនៅ
 ស្រុកអយុធ្យា ហើយភ្ជាប់ទាំងស្រុកសុខោទ័យ (មកជាចំណុះផង) ។ ការ
 ចំឡែកលើផ្ទាំងថ្មនៅស្រុកលុតប្តូរក៏នៅមាននៅឡើយ ប៉ុន្តែបែបរចនា
 យ៉ាងល្អៗ ជាច្រើនអំពីដើមរលតរលាយទៅក៏ពិតមែន តែបានឲ្យកំណើត
 ដល់បែបសិល្បកម្មទំនើបថ្មីជាច្រើនសម្រាប់ជាតិ ដោយបង្កើតសាលា
 បង្រៀនដែលឈ្មោះថាសាលាអយុធ្យាឡើង ។

អំណាចបែបដែលខ្មែរនៅមានជាប់ជិតនៅនឹងគ្រឿងលំអរនៃគ្រឿងក
 សាន់នឹងរូបផ្សេងៗខ្លះ ហើយមានរូបសំរិទ្ធិជាច្រើននឹងរូបធ្វើពីលើក៏មាន
 ច្រើនដែរ ។

លោកភារិតវល្ល ដែលជាអ្នកគាស់កតាយរុករកក្នុងស្រុកម៉ាឡាយូ
 បានធ្វើសេចក្តីរាយការមួយទៅជូនក្រុមជំនុំនានាជាតិចំណែកចុងបូព៌ាប្រ-
 ទេសពិនិត្យមើល នោះមានសេចក្តីថា គេបានរកឃើញរឿងរ៉ាវវាងពុទ្ធ-
 សាសនាដែលធ្លាក់ទុកនៅនឹងសិលាចារឹកជាទំនាស់ នឹងបល្ល័ង្កព្រះដែល
 គេទំពិនិត្យមើលនៅវេលា នេះ នៅត្រង់កន្លែងនេះដើម្បីឲ្យបានដឹងថា
 បណ្តាបោកណាវត្តផ្សេងៗ (ដែលជាសម្បត្តិពុទ្ធសាសនា) ដែលគេបាន
 រកឃើញគឺនៅក្នុងសម័យណា ។

ព័ត៌មាន ប្រទេសអេស្ប៉ាញ

មហាញ្ញាត - ២៥២

ប្រែបេឡាប៊ីប្រវត្តិសាស្ត្រសាកល
របស់ហង់រីប៊ីត្រាវិកាអរដ្ឋមន្ត្រីនៃប្រទេសប៊ែ
(នៅមាត)

ពង្សាវតារសង្ខេប

ប្រទេសអេស៊ីប៊ី (L'Egypte)

ប្រទេសអេស៊ីប៊ី ជាប្រទេសមានសេចក្តីចំរើនរុងរឿងប្រមាណ ជាង
 ប្រាំពីរពាន់ឆ្នាំមកហើយ ដកបមកដល់សម័យបច្ចុប្បន្ននេះក៏នៅមានថា-
 រវត្តជាគ្រឿងសំដែងឱ្យយើងមើលឃើញសេចក្តីព្យាយាមប៉ុនប៉ៅ និង
 ចំណេះយ៉ាងខ្ពង់ខ្ពស់ របស់ប្រជាជនជាតិនោះយ៉ាងប្រាកដច្បាស់ក្នុង
 លោក ។ ដោយហេតុប្រទេសអេស៊ីប៊ី មានសេចក្តីចំរើនរុងរឿងខាងការ
 រចនា ការកសាង ការគ្រប់គ្រង និងវិទ្យាសាស្ត្រប្រភេទខ្លះ ជាប្រទេស
 ពេញទៅដោយរឿងស្ងាត់កំបាំង ហើយដ៏វិតរបស់ប្រជាជនច្រើនប្រកប
 ដោយសេចក្តីក្សេមក្សាន្ត មានចួនកាលការប្រឌិតតែងរឿងឡើងថ្មីខ្លះនៅ
 តែមិនល្អវិសេសជាងរឿងពិតដែលមានក្នុងពង្សាវតាររបស់អេស៊ីប៊ី ដូច
 ជារឿងព្រះនាងគ្រូអូបាត្រ ជាស្ត្រីមានលំអយ៉ាងធំតមោមបំផុត ត្រាតែ
 មេវតសេសាវដែលជាមនុស្សមានចិត្តរឹងរឹងស្មើដែក បែរជាទន់ភ្លន់
 កាន់កាំងស្មារតី ហើយសូម្បីព្រះនាងមានលោមល្អឯកទិវង្គតទៅជា
 ច្រើនពាន់ឆ្នាំមកហើយក៏ដោយ ក៏នៅតែមានគយកចិត្តទុកដាក់ចង់ដឹង
 រឿងរ៉ាវរបស់ព្រះនាង ដូចជាហ្សឹងប្លូលីយ៉ុង ជាជាតិបារាំងវិសេសមួយ
 ដែលមានកេរ្តិ៍ឈ្មោះល្បីល្បាញ ដោយហេតុយកចិត្តទុកដាក់មើលអក្សរ

អេស៊ីប្តីបុរាណជាប់ ព្រោះតែមានសេចក្តីចាប់ចិត្តនឹងលំអរបស់ព្រះនាង
នេះឯង ហើយខំព្យាយាមមើលអក្សរអេស៊ីប្តីបុរាណត្រាតែសម្រេច ដើម្បី
រកវែកប្រវត្តិរបស់ព្រះនាងឲ្យបានជ័ងសព្វគ្រប់ ។

ប្រទេសអេស៊ីប្តីនិងទេរេនីល. — ប្រទេសនេះ តាំងនៅក្នុងទ្វីបអាហ្វ្រិក
ខាងទិសឦសានជាប់នឹងទ្វីបអាស៊ីតាមព្រែកជីកស៊ុយអេស (Suez) អា-
ណាខេត្តទិសខាងជើងទល់នឹងសមុទ្រមេឌីតែរ៉ាណេ (la Méditerranée)
ទិសខាងកើតទល់នឹងសមុទ្រក្រហម (la mer Rouge) ចំណែកខាងលិច
នឹងទិសខាងត្បូងទល់នឹងសមុទ្រខ្សាច់ទាំង ២ ទិស ។ ប្រទេសអេស៊ីប្តីនេះ
បែងចែកចេញជា ២ ចំណែកៗ ដែលនៅលើមាត់ទេរេនីល (le Nil) ខាង
លើហៅថា អេស៊ីប្តីខ្ពស់ ព្រោះវែងនិងចំណែកនេះនៅលើទីខ្ពស់ ។ ឯចំ-
ណែកខាងមាត់ទេរេនីលជិតផ្លូវចេញទៅសមុទ្រមេឌីតែរ៉ាណេ ហៅថា
អេស៊ីប្តីក្រោម ជាទីដែលទេរេនីលបង្ហូរទឹកចាក់ល្បាប់មកចោលទុកជាយូរ
អន្លើងជាវេលាច្រើនពាន់ឆ្នាំ ហើយកន្លែងនេះគឺកាន់តែរីកឡើងៗ ជាលំ-
ដាប់ ទៅជាដីរាបធំសម្បើម ។ នៅចំណែកខាងលើជាទីខ្ពស់ខ្ពស់មាន
សណ្ឋានជាជ្រុងដូចក្នុង V ចំណែកខាងក្រោមមានសណ្ឋានវែងលយទៅទល់
នឹងសមុទ្រ មានសណ្ឋានជា ព្យាជ្រុង ទើបគេហៅថា ដែលតា (Delta)
ដែលតា គឺក្នុង D របស់ក្រិកគេសរសេរជារូប ព្យាជ្រុង ។

ទន្ទេតិលជាសរសៃជីវិតរបស់អេស៊ីប្តូ - ប្រទេសអេស៊ីប្តូនេះ ជាប្រទេស
 មានទឹកភ្លៀងតិចណាស់ លោកអ័លីវរមាលេត៍ជាអ្នកប្រាជ្ញពង្សវត្តារ
 បារាំងសែសពោលទុកថា ភ្លៀងធ្លាក់នៅប្រទេសអេស៊ីប្តូ១០០ ឆ្នាំ មិន
 ប្រហែលទឹកភ្លៀងដែលធ្លាក់នៅក្រុងប៉ារីស ១ ឆ្នាំទេ ។ ទុកជាប្រទេស
 អេស៊ីប្តូមានចំនួនទឹកភ្លៀងតិចដល់ម៉្លេះក៏ដោយ ក៏នៅតែគេអាចធ្វើស្រែចំ-
 ការច្បារដំណាំល្មមចិញ្ចឹមជីវិតប្រជាជនបាន ដោយអាស្រ័យទន្លេនីលមួយ
 ដែលហូរកាត់ប្រទេសអេស៊ីប្តូ បើទឹកទន្លេនេះដោរជន់ឡើងហៀរហូរទៅ
 លិចដល់តម្បូនណា ផ្ទៃផែនដីដែលក្រៀមក្រសក្នុងតម្បូននោះ ក៏ប្រគ្រ-
 ឡប់ជាស្រស់បស់មានដីជាតិល្អឡើង ហើយគេអាចដាំដំណាំនានាបាន
 ទាំងអស់ ប្រសិនបើប្រទេសនេះមិនបានអាស្រ័យទឹកទន្លេនីលនេះហើយ
 ប្រទេសអេស៊ីប្តូទាំងមូលនឹងក្លាយទៅជាសមុទ្រខ្សាច់ ដែលមនុស្សនឹង
 សត្វនានាមិនអាចអាស្រ័យនៅទីនោះបានឡើយ ។ វេលាដែលទឹកលិចផែន
 ដីប្រទេសអេស៊ីប្តូនោះចំនួន ៥ ខែគឺតាំងពីខែអ៊ុតដល់ខែសេបតម្រី ។

តាមធម្មតា ប្រទេសអេស៊ីប្តូនេះ មានអាកាសវិហងស្លូតក្រៀម
 ផែនដី តាំងពីខែមារ្សដល់ខែយូកុំនី ក្នុងរវាងនេះ ទឹកទន្លេនីលស្រកចុះ
 ទៅនៅត្រឹមពាក់កណ្តាលមាត់ច្រាំង ហើយទឹកថ្លាស្អាតទើបក្លាយទៅជា
 មានពណ៌ខៀវ ក្នុងខណៈដែលទឹកកាន់តែរឹងស្លូតទៅនោះ ក៏មានខ្យល់

បក់យកកំដៅពីសមុទ្រខ្សាច់មកធ្វើឲ្យត្រីក្បជាតិផ្សេងៗ ស្លូតត្រីមទៅ
 អស់ទន្ទេនីលកាន់តែហែងហួតទៅ ទឹកក៏កាន់តែមានសម្បុរខៀវខ្លាំងឡើង
 រហូតដល់ពាក់កណ្តាលខែស៊ុយេត សម្បុរទឹកទន្ទេនីលទើបប្រែផ្លាស់
 ពីណិខៀវក្លាយជាសម្បុរក្រហមបន្តិចៗ ឡើងវិញ ជាសញ្ញាឲ្យដឹងថា ទឹក
 រៀបឡើងហើយ ដោយមានជំនន់ហូរគ្នាក្នុងមកពីទីដទៃ ទាំងបក់ជញ្ជូន
 យកល្បាប់លាយនឹងដីខ្សាច់មកចាក់ក្នុងទន្ទេនីល ទើបធ្វើឲ្យទឹកទន្ទេនីល
 ពីណិ ។ ក្នុងវេលានេះប្រជាជនអេស៊ីប្តូបានបើកទំនប់បង្ហូរទឹកឲ្យលិចទៅ
 លើទឹកម្យង់ផ្សេងៗ ដើម្បីធ្វើឲ្យដីមានជីជាតិល្អឡើង លុះដល់ខែអ៊ុតទឹកក៏
 ដេរជន់ឡើងពេញជំនន់ លិចទឹកម្យង់នានាទាំងសងខាងមាត់ទន្លេ លុះ
 ដល់ខែដេសេម្រ៍ទឹកក៏តាំងស្រកទៅវិញ នៅសល់តែល្បាប់ដីដែលមានជី
 ជាតិ ។ ខណៈនេះហាក់ដូចជាធម្មជាតិនឹងមនុស្ស, សត្វទាំងឡាយ ទើប
 ក្រោកឡើងពីដេកលក់ ប្រជាជនក៏នាំគ្នាព្រោះសាបនឹងដាំដំណាំ នានា
 ជួនកាលគេលែងសត្វឲ្យដើរជាន់ពន្លិចគ្រាប់ដំណាំ ដោយមិនបាច់ក្អួរ ។
 ស្រូវនឹងសណ្តែកទាំងឡាយ ក៏ដុះលូតលាស់ឡើងដោយរួសរាន់ បណ្តា
 មនុស្សទាំងឡាយក៏មានចិត្តសប្បាយរីករាយគ្រប់គ្នា ភូមិប្រទេសក៏មាន
 ពីណិខៀវស្រស់ ហើយត្រឡប់វែប្រប្រួលទៅវិញជាដាច់ ការវែប្រប្រួល
 ដូច្នោះ រមែងមានរហូតរដូវកាល មានមេទ័ពជាតិអារ៉ុបម្នាក់ឈ្មោះអេមរុ

ពោលទុកថា “ប្រទេសអេស៊ីប្លូនោះ ក្នុងវេលាដំបូងជាទីរំលោភមានតែអាចម៍
ដីហុយដេរដាស តមកជាទន្លេសាប ហើយក្លាយទៅជាស្ទួនច្បារ” ។

ដែល ពាលមកនេះ ប្រទេសអេស៊ីប្លូចំពោះដីវិភិតដោយទឹកទន្លេនីល
តែមួយនេះឯង ។ មួយវិញទៀត ទន្លេនីលនេះជាទឹកស្រាយរបស់សត្វក្នុង
ជំងឺជួរជាត្រី, ក្រពើ នឹងរមាសទឹក (hippopotames) ហើយតាមមាត់ទន្លេមាន
ដើមឈើមួយយ៉ាង គឺដើមប៉ាត័រុសដែលគេធ្លាប់ប្រើសម្បកវាធ្វើជាក្រដាស
បណ្តោះអាសន្នក្នុងគ្រានោះ ដល់មកក្នុងសម័យនេះ គេប្រើធ្វើជាក្រដាស
បានតែម្តង ក្រៅពីនេះ នៅមានឈូកដែលគេយកគ្រាប់វាធ្វើជាអាហារ
យ៉ាងសំខាន់ម្យ៉ាងទៀតផង ។

ហេតុដែលមានទឹកដោរោចមិនបាច់មានទឹកភ្លៀងនេះ ជនជាតិអេ-
ស៊ីប្លូក៏មានសេចក្តីរឿងធ្ងល់អស្ចារ្យណាស់ កាលបើទឹកកកពាក្យអធិប្បាយ
មិនឃើញ ទើបគេសន្មតជានិទានរឿងព្រេង ដែលគេតែងបង្រៀនគ្នា
តមកថា ទន្លេនីលនេះជាទឹកភ្នែករបស់ព្រះ អ៊ីស៊ីស ដែលទ្រង់ព្រះកន្សែង
សោកស្តាយអាល័យព្រះស្វាមី ជាព្រះប្រចាំទន្លេនេះប៉ុណ្ណោះ ប្រជាជន
តែងបន់ស្រន់បួងសួងជានិច្ច មានបទភ្លេងឬមន្តសម្រាប់សូត្រសរសើរ
ដែលគេចេះចាំតាមកដល់ឡូវនេះថា :

ឡ! ខ្ញុំសូមមេស្សការ ព្រះនីលជាម្ចាស់ ដែលទ្រង់បង្កើតឡើងទ្រង់
ជួយស្រោចស្រង់ដីវិភិតប្រទេសអេស៊ីប្លូយ៉ាងស្ងាត់ៗ ទ្រង់ប្រទានទឹកឲ្យហូរ

លិចទៅគ្រប់អន្លើ ព្រះអង្គជាព្រះនៃដំណាំនានា, ជាព្រះនៃសត្វទឹក, ជា
 ព្រះនៃធាតុហារគ្រប់យ៉ាង, ទ្រង់ធ្វើឲ្យពិភពពេញទៅដោយសេចក្តីសុខ
 សំរាប់, ធ្វើឲ្យផ្ទៃពសុជាផ្នែកផ្តុំ, អរយវៈគ្រប់យ៉ាងបានទទួលអាហារ, ធ្វើ
 ឲ្យធម្មតាគ្រប់ៗ ចំរៀកមានរបស់ទំពារ, ធ្វើឲ្យស្មៅមានព័ណ៌ខៀវស្រស់
 ជាអាហាររបស់សត្វ, ចាត់រករបស់បេរជាគ្រឿងសែនបូជាព្រះអង្គឯទៀតៗ
 ជាជម្រកបំពេញសេចក្តីសុខក្សេមក្សាន្តនៃអ្នកទីទ័លក្រ ។

ជាវេលាជាង ៣.០០០ ឆ្នាំ ដែលជនជាតិអេស៊ីប្តូរទៅជឿប្រកាន់
 ថា ហេតុដែលទឹកទន្លេនីលឡើងចុះដប់លៀងប្រទេសអេស៊ីប្តូរហូតមក
 នេះ ដោយអំណាចព្រះជាម្ចាស់ គេទើបតែនឹងដឹងច្បាស់កាលពីពុទ្ធសក-
 រាជប្រហែល ៥០០ ឆ្នាំ (រវាង ២.០០០ ឆ្នាំមកហើយ) គឺគេយល់ថា
 សេចក្តីពិត ហេតុដែលធ្វើឲ្យទន្លេនីលមានទឹកជ្រាបជន់ឡើងនេះព្រោះនៅ
 ខាងលើទន្លេនេះមានទន្លេសាបធំមហិមាដល់ទៅពីរអន្លើហាំងពីរកម្សងនេះ
 មានភ្លៀងធ្លាក់ច្រើនផង មានទឹកហូរច្រោះដីជាប្រឡាយតូចធំផ្គុំគ្នាជាដង
 ទន្លេឡើង ។

កាលបើយើងពិនិត្យមើលតទៅទៀតនឹងឃើញថា ទន្លេនីលនេះមិន
 មែនត្រឹមតែដប់លៀងប្រជាជនឲ្យមានជីវិតរស់នៅប៉ុណ្ណោះទេ ទន្លេនីល
 ជាទីកើតនៃសាសនា, ធម្មក្រិក្យា ជាគ្រឿងអប់រំម្យ៉ាងមួយចំនួនរបស់ជនជាតិ

អេស៊ីប្ល៊ីតជន កាលបើយើងសិក្សាឲ្យស្គាល់លក្ខណៈរបស់ទេវនិល
ដែលមានបណ្តោយដល់ទៅ ៦.៤០០ គីឡូម៉ែត្រនេះហើយ នឹងធ្វើឲ្យយើង
ស្គាល់ពន្យល់វិភាគរបស់អេស៊ីប្ល៊ីតទាំងមូលបាន ។

ផែនដីប្រទេសអេស៊ីប្ល៊ី ដែលប្រជាជនល្មមធ្វើការដប់លៀងអាត្មា
បាននោះ មានត្រឹម ៣ ឬនៃក្រឡាគីឡូម៉ែត្រ ក្នុងវេលានេះមានប្រជា-
ជនចំនួន ១៤ លាននាក់ប៉ុណ្ណោះ ។

ប្រជាជនជាតិអេស៊ីប្ល៊ី - ពួកអេស៊ីប្ល៊ីនេះមានខ្សែស្រឡាយចេញមកពីពួក
សេមីទិក (Sémitique)^(១) តែមកតាមផ្លូវណា អ្នកប្រាជ្ញពន្យល់វិភាគមិន
ទាន់មានមតិមូលគ្នាទៅឡើយ ។ ឯពួកក្រិកក្នុងគ្រានោះគេយល់ថា ពួក
អេស៊ីប្ល៊ី កើតក្នុងអាហ្វ្រិក ចេញមកពីអាហ្វ្រិកដៅទៅខាងក្នុង តែពួក
អ្នកប្រាជ្ញប្រវត្តិសាស្ត្រក្នុងសម័យនេះយល់ថា ពួកអេស៊ីប្ល៊ី ចេញទៅពី
ទ្វីបអាស៊ី ជនជាតិអេស៊ីប្ល៊ី ដែលមានឈាមដ៏អេស៊ីប្ល៊ីស្តុនខ្លះ សំ-
គាល់មើលបានដោយងាយ ព្រោះមានស្នាទូលាយ មានជងខ្លួនរៀវក្នុង
ចុះទៅក្រោម ដល់ទៅជើងកាន់តែតូចទៅទៀត, មានដៃវែង, ម្រាមដៃ
ជើងក៏វែង, ថ្ងាសតូច, ច្រមុះខ្លី, ភ្នែកធំ, បបូរមាត់ក្រាស់; មានសម្បុរ

១ ពួកនេះមានខ្សែស្រឡាយជាដំណាចមកពីបុព្វបុរសឈ្មោះសេម (Sem) ដែលជាពូជ
របស់ណូអេ (Noé) ។

សក៏មាន សម្បុរខ្មៅក៏មាន តាមទំនងនេះ ទើបសន្និដ្ឋានថា ជនអេស៊ីប្តូ
នេះជាជាតិមានឈាមអាស៊ីនឹងអាហ្វ្រិកជុំវិញលាយគ្នា ពោលតាមទំនងនេះ
ដូចជាត្រូវដែរ ។

ជនជាតិអេស៊ីប្តូ មានមុខមាត់នឹងនិស្ស័យសន្តានជាមនុស្សស្រុកភាព
អត់ធ្មត់នឹងការងារ ទុខលំទោនដល់អ្នកមានអំណាចលើខ្លួន មានអាការ
ជាអ្នកសប្បាយចិត្តជាទីច្រកាន់ជោគជតា ចេះស្រឡាញ់រឿងត្រកូល
មិនសូវចេះនៅបែកចេញពីពួកញាតិ ។ ពួកស្ត្រីជាតិអេស៊ីប្តូ ខុសពីស្ត្រី
ជាតិភូមិដទៃទៀត ។ ទៅណាមកណាមិនបាច់មានសំពត់រុំមុខ មាននាទីជា
មេផ្ទះ ហើយមានអំណាចដាច់ស្រេចក្នុងផ្ទះរបស់ខ្លួន ។ ការគោរពរាប់
អានមាតាបិតានោះ ជនជាតិអេស៊ីប្តូ ប្រកាន់ថាជាតិច្នោះនឹងដើមរបស់
មនុស្សជាតិ ។

ការចិញ្ចឹមជីវិត, លំនៅ នឹងគ្រឿងសំលៀកបំពាក់ - ជនជាតិអេស៊ីប្តូ មាន
ការបរិភោគអាហារដោយៗ ស្រួលៗ មិនបាច់មានម្ហូបច្រើនមុខ ឯផ្ទះ
នោះ មានសណ្ឋាន ៤ ជ្រុង ហើយកសាងដោយឥដ្ឋដែលធ្វើដោយដី
កក់ច្របល់នឹងចំបើង សណ្ឋានផ្ទះខាងដំបូលសំបែក ឯសន្លឹកបង្អួចទ្វារ
កម្រមានណាស់ ។

រូបគំនូរនឹងរូបចម្លាក់ដែលជាប់នៅតាមកំផែននោះ ធ្វើឲ្យយើងដឹង
របៀបសំលៀកបំពាក់របស់អេស៊ីប្តូក្នុងសម័យនោះយ៉ាងច្បាស់លាស់ គឺ

ពួកប្រុសៗ មានស័ក្តិយសស្ងៀកសំលុយអង្គាញ់ខ្នត់ អាវមានដៃ អ្នក
 ស្រុកស្ងៀកសំពត់បែបក្រមា គឺទំនងស្ងៀកក្រមាចងក្បិនស្រងចុះក្រោម
 ត្រឹមពាក់កណ្តាលភ្នែក ពួកស្រីៗ ស្ងៀកសំលុយរៀករួចហើយមានខ្សែ
 ចង្កេះយាងបំពាក់លើស្នា វិស្សកដើងច្រើនធ្វើដោយវិស្សក ១ បន្ទះ ប្រើ
 ខ្សែវិស្សកពីរសរសៃ គឺ ១ សរសៃសម្រាប់ចងកដើង ១ សរសៃទៀត
 ចងសិកក្រោមដើង ។ មនុស្សជាតិអេស៊ីប៊ីគ្រប់ៗ រូបនិយមលាបរង្វង់
 ត្របកភ្នែកដោយវត្ថុពណ៌ខ្មៅ សម្រាប់បង្ការពន្លឺថ្ងៃចូលភ្នែកខ្លាំង នឹង
 បង្ការពេកភ្នែកក្រហម បើជាអ្នកមានទ្រព្យធនគ្រាន់បើ គេទិញសក់
 មកធ្វើបង្ការពន្លឺថ្ងៃ ។

បឋមក្សត្របស់អេស៊ីប៊ី - ប្រទេសអេស៊ីប៊ីនេះ មានស្រុកធំៗ ចែក
 ចេញជាពីរចំណែក ដែលហៅថា អេស៊ីប៊ីខាងក្រោម ឬស្រុកខាងដើង
 នៅជិតសមុទ្រ មានស្រុកម៉េមហ្វីស (Memphis) ជាទីក្រុងធំ ប្រទេស
 អេស៊ីប៊ីខាងលើ នៅទិសខាងត្បូងឆ្ងាយពីសមុទ្រ មានស្រុកថែប (Thebes)
 ជាទីក្រុងធំ គមកស្រុកទាំងពីរក៏រួបរួមគ្នាជាស្រុកមួយ មន្ត្រីគ្រប់គ្រង
 ស្រុកតូចៗ ត្រូវជាចំណុះស្រុកធំៗ ព្រះចៅផែនដីប្រទេសអេស៊ីប៊ីខណៈ
 នោះគឺហ្វារ៉ង់ (Pharaon) ។ បឋមក្សត្រដែលទ្រង់រួបរួមប្រទេសអេស៊ីប៊ីនោះ
 គឺព្រះបាទមេណែស (Ménèse) ដែលទ្រង់មានព្រះជន្មនៅក្នុងលោកមុនព្រះ
 ពុទ្ធសករាជ ៤.៥០០ ឆ្នាំ ។

(មានតទៅទៀត)

ភាគទី ២

សវិទាម^(១) (បា. សព្វតាម)

(៧៥) សវិទាមនេះ ចែកជាពីរយ៉ាង គឺ:

១ បុរុស-សវិទាម (បា. បុរិសសព្វនាម) ជាសវិទាម មិនប្រែប្រួល
ទៅតាមលិង្គទាំងបី

២ វិគេបណ-សវិទាម (បា. វិសេសនសព្វនាម) ជាសវិទាម
ប្រែប្រួលទៅតាមលិង្គទាំងបី

បុរុស-សវិទាម

(៧៦) បុរុស-សវិទាមនេះ ចែកតាមខ័ណ្ឌនៃបុរុស ក្នុងកំរិយាសព្វ
ដែលមានសំដែងក្នុងខាងមុខ មាន ៣ យ៉ាង គឺ ប្រថមបុរុស “បុរសទី
មួយ” ១ មធ្យមបុរុស “បុរសកណ្តាល” ១ ឧត្តមបុរុស “បុរសឧត្តម” ១ ។
ក្នុងទីនេះ នឹងបំបែកឱ្យបុរុស-សវិទាម ចំពោះវគ្គ មធ្យមបុរុស គឺ យុច្ឆុតិ
នឹងឧត្តមបុរុស គឺ អច្ឆុតិ ព្រោះចំណែកប្រថមបុរុសនោះ ឥតមានសព្វចំពោះ
ខ្លួនដោយខ្សែកឡើយ គឺ ត្រូវយកវិគេបណសវិទាម: គទិ, ឯគទិ, ឥទមិ,

១ សវិទាម ដែលពោលក្នុងទីនេះដោយសង្ខេប បើត្រូវការចង់ដឹងដោយពិស្តារ, ចូរមើល
ក្នុងកថាយន្តបន្តិកភាគទី ១ តាំងពីលេខ ១១១ រហូតដល់លេខ ១២១ ព្រោះសវិទាមនេះ
មិនខុសគ្នានឹងរបៀបសព្វតាមក្នុងធាតុដោយច្រើនឡើយ ។

អទតិ ។ ល ។ ដែលបានពាលទាន់មុខ គ្រងលេខ ៨២ មកជា
 ជំនួសនៃនាមសព្វណាមួយ ដែលមានស្ថានជាប្រធមប្បុរសឬយកនាមសព្វ
 ណាមួយ ដែលបំបែកគ្រងប្រធមទាន់កេរ្តិ៍នោះ មកជាប្រធមប្បុរស ។

(៧៧) វិធីបំបែកប្បុរសនាមនោះ ដូចមានតទៅនេះ :

មធ្យមប្បុរស យុណ្ណ យុច្ឆ័ត (ញ. ត្រួត), “ឯង, អ្នក...”

	ឯក.	ទ្រំ.	ពហុ.
ប្រ.	ត្ថ ភូមិ	យុវាណ យុវមិ	យុវាណ យុវមិ
ទ្រំ.	{ វាណ, វា ភូមិ, ភូ	យុវាណ, វាណ	យុណាណ, វាណ
		យុវមិ, ភូមិ	យុច្ឆ័ត, វេស
ត្រួ.	ធម្ម ភូមិ	យុវាធម្មាណ យុវភក្កម	យុណាធម្មិណ យុច្ឆ័តិស
ព.	{ តុម្ម, ត ភក្កម, ភ	យុវាធម្មាណ, វាណ	យុណាធម្មិណ, វាណ
		យុវភក្កម, ភមិ	យុច្ឆ័តមិ, វេស
ប.	ត្ថ ភូមិ	យុវាធម្មាណ យុវភក្កម	យុណាធម្មិណ យុច្ឆ័តិ
ឃ.	{ តវ, ត ភក្ក, ភ	យុវាធម្មិណ, វាណ	យុណាធម្មិណ, វាណ
		យុវភក្កិស, ភមិ	យុច្ឆ័តមិ, វេស
ល.	ធម្ម ភូមិ	យុវាធម្មិណ យុវភក្កិស	យុណាធម្មិណ យុច្ឆ័តិស

ឧត្តមបុរេ ឧច្ឆន អប្បតិ (ប. អម្ព "អំញ, យេង ..")

	ឯក.	ទូ.	ពហុ.
ប្រ.	ឧច្ឆន អហមិ	ឧច្ឆាន អាវាមិ	ឧច្ឆន វាយមិ
ទូ.	ណា, ណា	ឧច្ឆាន, ណា	ឧច្ឆាន, ណា
	មាមិ, មា	អាវាមិ, នៅ	អស្មាន ទសិ
ពហុ.	នាយា មយា	ឧច្ឆាម្យាន អាវាម្យាមិ	ឧច្ឆាម្យាន អស្មាន កសិ
ព.	នត្ថន, មេ	ឧច្ឆាម្យាន, ណា	ឧច្ឆាម្យាន, ណា
	មហ្យមិ, មេ	អាវាម្យាមិ, នៅ	អស្មាម្យាមិ, ទសិ
ប.	មត មតិ	ឧច្ឆាម្យាន អាវាម្យាមិ	ឧច្ឆាន អស្មាន
ម.	នន, មេ	ឧច្ឆាយាន ណា	ឧច្ឆាយាន, ណា
	មម, មេ	អាវាយានិ, នៅ	អស្មាន ម, ទសិ
ស.	នយិ មយិ	ឧច្ឆាយាន អាវាយានិ	ឧច្ឆាយាន អស្មាន

(៧៧) សេចក្តីពន្យល់ក្នុងប្រសិទ្ធិសាស្ត្រ

១ ត្រង់ ទូតិយា, ចតុថិ, មថិ, គ្រប់វចនខាងលើ ខាងមធ្យមបុរេ គឺ ភ្លា, គេ, វាមិ, វសិ ទាំងខាងឧត្តមបុរេ គឺ មា, មេ, នៅ, ទសិ ខាង អស់នេះ លុះតែមានបទដទៃទៀតនៅខាងដើម ហើយព្រមទៀតទៅអំពីខាង មុខបទនោះ ទើបប្រើប្រាស់ ១. ត ឧច្ឆាយាន ឬ ឧច្ឆាយានិ, "គេ

បានឃើញហើយ ខ្លាំង” ; ឥ ធានយធម្មត្ថ ស វាមបត្យតិ “ គេ
 បានឃើញហើយ ខ្លាំងទាំង ២ នាក់ ” ; ឥ ធានយធម្មត្ថ ស វា
 បត្យតិ , “ គេ បានឃើញហើយ ខ្លាំងទាំងឡាយ ” មិនមែនជា ភ្នំ
 បត្យតិ, វាមបត្យតិ, វាបត្យតិ ដូច្នោះទេ ; ធាន តេ ធាន ធាន ទាន
 គេ មយា ទត្តមិ, “ ទាន អញ ឲ្យហើយ ដល់ឯង ” មិនមែនជា
 គេ មយា ទត្ត ទានមិ ដូច្នោះទេ ; ធាន តេ បិតា មេ “ បិតា របស់
 ខ្ញុំ ” មិនមែនជា មេ បិតា ដូច្នោះទេ ។ ល ។

សព្វឯទៀតក្រៅពីនោះ ទោះបីរៀនទុកខាងដើមបទក្តី ខាងចុង
 បទក្តី ត្រូវធ្វើបានសមគួរដល់កិរិយាប្រកប ។

២ បុរុសវិនិច្ឆ័យ ដែលមានសេចក្តីចំពោះខ្លួន គេប្រើសព្វពីរយ៉ាង :
 ក) ឥ ធានយធម្មត្ថ ស វាមបត្យតិ, “ ខ្លួនឯង, ដោយខ្លួនឯង, ចំពោះខ្លួនឯង...”
 ជាអរ្យយសត្ថ គឺសព្វមានរូបមិនប្រែប្រួលឡើយ ហើយប្រើបានសាធា-
 ណ៍គ្រប់ល្អិត, គ្រប់រចន, គ្រប់បុរស, គ្រប់វិភក្តិទាំង ៧ . ឧ . ឥ ធាន-
 យធម្មត្ថ ស វាមបត្យតិ, “ កើតឡើងដោយខ្លួនឯង ” ; ឥ ធានយធម្មត្ថ ស វាមបត្យតិ,
 “ កើត ឬ មាន ខ្លួនឯង ” ។ ល ។

ខ) ឥ ធានយធម្មត្ថ ស វាមបត្យតិ, ឧ . ស . “ ខ្លួន ” (ប្រ . ឯក អាត្មា
 ។ ល ។ ម . ល . ៦៦ ត្រង់សេចក្តីចំណាំលេខ ១) ជាសព្វថ្ងៃ
 ខ្លួនសេចក្តីចំពោះខ្លួន តាមទំនងដែលបំបែកតាមវិភក្តិគ្រប់អន្លើ តែប្រើជា

ឯកវចនទាំងអស់. ១. ឧបាសមាណា យាស្តុ រក្សយុស្តាៈ សុរក្សិតាៈ, “ស្រីទាំងឡាយឯណា
 រក្សា ខ្លួន ដោយខ្លួនឯង ស្រីទាំងឡាយនោះ ឈ្មោះថា គឺខ្លួនឯង
 រក្សាហើយដោយល្អ”; ជួនកាលបន្ថែមសព្វដូចគ្នាសព្វឲ្យជាប់ចូលគ្នា
 ជាសព្វមួយ ក៏មាន ១. ឧបាសមាណំ ឱតិ អាត្មាត្ថានំ ធ្វើក្សិ “ឯង
 ស្អប់ ខ្លួនឯង ដោយខ្លួនឯង ។ ល ។

៣ បុរុសវិនាម គ្រងមធ្យមបុរុស ដែលសំដែងសេចក្តីគោរព
 សេចក្តីគួរសម នឹងសេចក្តីសុភាព គេតែងយកសព្វ ឧបាស កវន្ត
 ជាប្រថមបុរុសដែលប្រែថា លោក ឬ អ្នក មកប្រើជួសមធ្យមបុរុស ។
 កវន្ត នេះ ត្រូវបំបែកដូច កវន្ត; ប្រ.ឯក. : កវន្ត ។ ល ។ បើជា
 ស្រីលិង្គៈ កវតិ ម.ល. ៦៨ ខាងដើម ។ កវន្ត សព្វនេះអាចប្រើបាន
 គ្រប់វចនទាំងបី, កាលដែលប្រកបជាមួយនឹងកិរិយាសព្វ ក៏ចំពោះគ្រង
 កិរិយាសព្វជាប្រថមបុរុស គ្រប់វចនទាំងបីដូចគ្នា ។

១.- ឧបាសមាណំ កវន្តំ នមាមិ(១) ខ្ញុំសូមក្រាបប្រតិបត្តិ លោក

១. សព្វកវន្តនេះ បើប្រែតាមកាលខ្មែរ ត្រូវប្រែឲ្យសមតាមថ្នាក់របស់មនុស្ស បើជាលោក
 សង្ឃត្រូវប្រែឲ្យសមតាមពាក្យដែលសម្រាប់និយាយចំពោះនឹងព្រះសង្ឃ; បើជាយកវាសត្រូវប្រែ
 ឲ្យសមតាមពាក្យដែលសម្រាប់និយាយនឹងយកវាស តាមថ្នាក់ខ្ពស់ទាប នមាមិ ក៏ត្រូវប្រែតាម
 ទំនងពាក្យដែលសម្រាប់និយាយនឹងព្រះសង្ឃឬយកវាស ថា “ថ្វាយបង្គំ, ក្រាបប្រតិបត្តិ, គំនាប់,
 ដំរាបសូរ” តាមថ្នាក់ខ្ពស់ទាប ។

ខ) គុណសព្វ ដែលមានសេចក្តីចំពោះខ្លួន សូ-, “របស់ខ្លួន” ជា
 សព្វអាចប្រកបប្រើបានគ្រប់បុរេ គ្រប់វេទ ។ ឆ្លង ឆ្លង ត្រឡប់ ត្រឡប់
 ទេហំ ត្រឡប់, “ខ្ញុំ នឹងលះបង់ ឲ្យរាងកាយ របស់ខ្លួនខ្ញុំ”, ឆ្លង ឆ្លង
 ត្រឡប់ ត្រឡប់, “ឯង នឹងលះបង់ ឲ្យរាងកាយ របស់
 ខ្លួនឯង” ឆ្លង ឆ្លង ត្រឡប់ ត្រឡប់, “គេ នឹងលះបង់
 ឲ្យរាងកាយ របស់ខ្លួនគេ” ។

វិទេយណសវិនិច្ឆ័យ

(៧៧) វិទេយណសវិនិច្ឆ័យ មានចំនួនច្រើនពោកណាស់ ក្នុងទំនេរ
 នឹងបំបែកចំពោះតែវិទេយណសវិនិច្ឆ័យ ដែលត្រូវការប្រើញឹកញាប់ជាងគេ
 សវិនិច្ឆ័យនោះ គឺ

អនិយម - សវិនិច្ឆ័យ : យតិ

បូចា - សវិនិច្ឆ័យ : កិមិ

និយម - សវិនិច្ឆ័យ : តទិ, ឯតទិ, ឥទេមិ, អទសិ

សវិនិច្ឆ័យទាំងនេះ បើតាមច្បាប់ ត្រូវបំបែកដូចគ្នានឹងនាមសព្វជា
 អកាពន្ធដែរ ប៉ុន្តែត្រង់កន្លែងនៃវេទនាខ្លះ មានទ្រង់ផ្សេងដោយវិជ្ជកតិកា
 ក៏មាន ដូចតទៅនេះ

[៨០] អនិយម-សិទ្ធិាមៈ យ្ហ យតិ, ប្តិ. "ណា, ឯណា"

	ឯក.	ទ្ធិ.	ពហុ.
ប្រ.	យ្ហ	យា	យេ
ទ្ធិ.	យម	"	យាស្ថិ
គ. ប្រ.	យេន	យាម្ហា	យេន
ច.	យស្ថិ	"	យេន
ឆ.	យស្ថាតិ	"	"
ជ.	យស្ស	យាស្ថា	យេន
ស.	យស្ថិន	"	យេន

បើជា ទ្ធិ. គ្រង់ប្រ. ទ្ធិ. ឯក. ជា យតិ; - ទ្ធិ. ជា យេ; - ពហុ. ជា យាស្ថិ ក្រៅនោះដូចគ្នានឹងបុល្លង្គទាំងអស់ ។

យ្ហ យតិ, ស្រី.

	ឯក.	ទ្ធិ.	ពហុ.
ប្រ.	យា	យេ	យាស្ថិ
ទ្ធិ.	យាម	"	"

	ឯក.	ទ្រ.	ពហុ.
ក.	យាយ	យាប្យាម	យាប្យាម
ខ.	យាយ	យាយាម	យាយាម
គ.	យាយាម	យាយាម	យាយាម
ឃ.	យាយាម	យាយាម	យាយាម
ង.	យាយាម	យាយាម	យាយាម
ច.	យាយាម	យាយាម	យាយាម
ឆ.	យាយាម	យាយាម	យាយាម
ជ.	យាយាម	យាយាម	យាយាម
ដ.	យាយាម	យាយាម	យាយាម
ន.	យាយាម	យាយាម	យាយាម

(៥១) ប្រា-សិទ្ធិភាវៈ កិម កិម ប្រ. "ដ្ឋបម្ពេប"

	ឯក.	ទ្រ.	ពហុ.
ក.	កស	កា	កេ
ខ.	កម	កា	កា
គ.	កេ	កា	កា
ឃ.	កេ	កា	កា
ង.	កេ	កា	កា
ច.	កេ	កា	កា
ឆ.	កេ	កា	កា
ជ.	កេ	កា	កា
ដ.	កេ	កា	កា
ន.	កេ	កា	កា

បើមានប្រ. (គង់ប្រ. ទ្រ. ឯក. ជា កិម; - ទ្រ. ជា កេ; - ពហុ.

ជា កា) ក្រៅពីនោះ ដូចគ្នានឹងប្រ. លើសពីនេះ ។

किम् किं, [स्त्रि.]

	३०.	३१.	३२.	३३.	३४.	
प्र.	का	का	के	के	काम्	कास्
द्वि.	काम्	कां	"	"	"	"
तृ.	कया	कया	कान्याम्	काक्यै	कामिन्	काकिस
च.	कस्यै	कास्यै	"	"	कान्यन्	काक्यस्
प.	कान्याम्	काक्यै	"	"	"	"
ष.	"	"	कयोम्	काक्यै	कामान्	काक्यै
स.	कस्याम्	काक्यै	"	"	कामु	काक्यै

(५७) द्विष-सर्विषः तद् द्विषं पुं "द्विषः"

	३०.	३१.	३२.	३३.	३४.	
प्र.	सम्	सस्	ता	ता	ते	तै
द्वि.	तम्	तं	"	"	तान्	तान्
तृ.	तेन	तेन	तान्याम्	ताक्यै	तैन्	ताकिस
च.	तस्मै	तास्यै	"	"	तैन्यन्	ताक्यस्
प.	तस्मात्	ताक्यै	"	"	"	"
ष.	तस्य	तास्यै	तयोम्	ताक्यै	तैयान्	ताक्यै
स.	तस्मिन्	ताक्यै	"	"	तैषु	ताक्यै

ថេរ ទប់. ត្រង់ ប្រ. ទុំ. ឯក. ជា គខៈ-ទុំ. ជា គេ;- ពហុ.

ជា ភាគី ក្រៅពីនោះដូចគ្នាទីងប៉ុលឆ្កាំងអស់ ។

តត្ថ តិទី, ស្រី.

	ឯក.		ទុំ.		ពហុ.	
ប្រ.	សា	សា	តេ	គេ	តាស្ថ	ភាស្ថ
ទុំ.	តាស្ថ	ភាម៌	"	"	"	"
ធូ.	តយា	គយា	តាម្យាស្ថ	ភាក្យាម៌	តាមិស្ថ	ភាកិស្ថ
ច.	តស្ស័	តស្ស	"	"	តាម្យស្ថ	ភាក្យស្ថ
ឋ.	តន្យាស្ថ	តស្សាស្ថ	"	"	"	"
ឌ.	"	"	តយោស្ថ	គយោស្ថ	តាសាស្ថ	ភាសាម៌
ឍ.	តស្យាស្ថ	តស្សាម៌	"	"	តាស្ថ	ភាស្ថ

តត្ថ ឯតិទី, ប៉ុ. "ស្រីៈ"

	ឯក.		ទុំ.		ពហុ.	
ប្រ.	ធម៌ស្ថ	ឯធម៌ស្ថ	ធម៌	ឯធម៌	ធម៌	ឯធម៌
ទុំ.	ធម៌ស្ថ, ធម៌ស្ថ	ឯធម៌ស្ថ, ឯធម៌ស្ថ	ធម៌, ធម៌	ឯធម៌, ឯធម៌	ធម៌, ធម៌	ឯធម៌, ឯធម៌
			ធម៌, ធម៌	ឯធម៌, ឯធម៌	ធម៌, ធម៌	ឯធម៌, ឯធម៌

ប្រ.	}	ឡតេន, ឡនេន	ឡតាឃ្វាស្ត	ឡតេស្ត			
		ឯតេន, ឯនេន	ឯតាក្យាម	ឯតេស			
ឧ.		ឡតេនេ	ឯតេស្ត	"	ឡតេឃ្វស្ត	ឯតេក្យស	
ឧ.		ឡតេស្វាត	ឯតេស្តាត	"	"	"	
ឧ.	}	ឡតេស្វ	ឡតេយាស, ឡនេយាស	ឡតេយាស	ឡតេយាម		
		ឯតេស្វ	ឯតេយាស, ឯនេយាស	ឯតេយាស	ឯតេយាម		
ឧ.		ឡតេស្វិន	ឯតេស្វិន	"	"	ឡតេស្វ	ឯតេស្វ

បើជា នប្ប. គ្រង់ ប្រ. ឯក. ជា ឯតេ, ឡ. ឯក. ជា ឯតេ, ឯនេ, គ្រង់ ប្រ. ឡ. ជា ឯតេ, ឡ. ឡ. ជា ឯតេ, ឯនេ; គ្រង់ ប្រ. ពហុ. ជា ឯតេ, ឡ. ពហុ. ជា ឯតេ, ឯនេ | ក្រៅនោះដូចគ្នានឹងបំណងដទៃទៀត។

ឡតេ ឯតេ, ស្តី.

	ឯក.		ឡ.		ពហុ.	
ប្រ.	ឡតេ	ឯ	ឡតេ	ឯតេ	ឡតេស្ត	ឯតេស
ឡ.	}	ឡតេស្ត, ឡនេស្ត	ឡតេ, ឡនេ	ឡតេស្ត, ឡនេស្ត	ឡតេស្ត, ឡនេស្ត	
		ឯតេម, ឯនេម	ឯតេ, ឯនេ	ឯតេស, ឯនេស	ឯតេស, ឯនេស	
ប្រ.	}	ឡតេយា, ឡនេយា	ឡតេឃ្វាស្ត	ឡតេឃ្វាស្ត	ឡតេឃ្វាស្ត	
		ឯតេយា, ឯនេយា	ឯតាក្យាម	ឯតាក្យាម	ឯតាក្យាម	

०. एतस्यै षष्ठस्य, एताभ्याम् षष्ठाक्याम् एताभ्यन् षष्ठाक्यस्य
५. एतस्यास् षष्ठस्यस्य " " " "
७. " " { एतयोस्, एनयोस् एतासान्
 षष्ठाक्यास्य, षष्ठाक्यास्य षष्ठाक्याम्
८. एतस्याम् षष्ठस्यस्य " " एताषु षष्ठासु

दत्तन् षष्ठस्य, पुं. "ऌः"

	००.	०१.	०२.
प्र.	अयन् षष्ठस्य	इनी षष्ठस्य,	इमे षष्ठस्य
०.	{ इनन्, एनन् षष्ठस्य, षष्ठस्य	इनी, इनी	इमान् एनान्
		षष्ठस्य, षष्ठस्य	षष्ठस्य, षष्ठस्य
५.	{ अनेन, एनेन षष्ठस्य, षष्ठस्य	अभ्याम्	एभिस्
		षष्ठाक्याम्	षष्ठस्य
७.	अस्मै षष्ठस्य	"	अभ्यन् षष्ठस्य
८.	अस्मात् षष्ठस्य	"	" "
५.	{ अत्य षष्ठस्य	अनयोस्, एनयोस्	एषाम्
		षष्ठाक्यास्य, षष्ठाक्यास्य	षष्ठाक्याम्
८.	अग्निन् षष्ठस्य	" "	एषु षष्ठस्य

પૈઠાં ઓપું. ક્રિસંપ્ર. ઘક. યાં સ્વયં, ડ્રી. ઘક. યાં સ્વયં. ઘચં;
 ક્રિસંપ્ર. ડ્રી. યાં સ્વયં, ઘચં; ક્રિસંપ્ર. ઘહ્ય. યાં સ્વયં. ડ્રી.
 ઘહ્ય. યાં સ્વયં, ઘચં. (ક્રાંતિઃ સ્વયં સ્વયં સ્વયં સ્વયં)

इदन् तिङ्‌भ्र, [स्त्री.]

	ઘક.	ડ્રી.	ઘહ્ય.
પ્ર.	इदन् स्वयं	इमे स्वयं	इमान् स्वयं
ડ્રી.	{ इमान्, इमान्	इमे, इमे	इमान्, इमान्
	{ स्वयं, ઘચં	સ્વયં, ઘચં	સ્વયં, ઘચં
ઘ. પુ.	{ अन्वया, इन्वया	अन्वयान्	अभिन्
	{ अस्य, अस्य	आक्षयं	आक्षयं
ઘ.	अन्वये आक्षयं	"	अन्वयन् आक्षयं
ઘ.	अन्वयान् आक्षयं	"	" "
ઘ.	" "	{ अन्वयान्, इन्વયોન્	अन्वयान्
		{ अस्य, अस्य	आक्षयं
ઘ.	अन्वयान् आक्षयं	" "	अन्वय आक्षय

	ឯក.	ទូ.	ពហុ.
០.	अनुयै ह्यु	अनुभ्याम् ह्यु	अनुभ्यस् ह्यु
១.	अनुप्यात् ह्यु	" "	" "
២.	" "	अनुयोस् ह्यु	अनुयान् ह्यु
៣.	अनुप्यान् ह्यु	" "	अनुषु ह्यु

(៨៣) សេចក្តីពន្យល់អំពីសវិសាម ដែលបំបែកខាងលើនេះ

១ គ្រង់ច្បាសវិសាម កិមី កាលបើភ្ជាប់ទៅនឹងនិបាតសព្វ
 បិទ, បិទ, អិបិ ទៅជា កិបិទ ឬ កិបិទ, កិបិទ ឬ កិបិទ. កិមិបិ,
 "និមួយ, ណាមួយ, ឯណាមួយ, គិបិគិបិ, អ្វីមួយ, អ្នកណា
 មួយ (១)..." សព្វទាំងអស់នេះ ជាសព្វដើម, កាលដែលបំបែកតាម
 វិកត្តិទាំង៧, ក៏ត្រូវបំបែកប្រែប្រួលធ្វេងត្រា ដោយអំណាចនៃលិង្គ, វចន
 នឹងវិកត្តិ តែដែលប្រែប្រួលនោះចំពោះតែ កិ សព្វទេ ឯនិបាតសព្វ
 មាន បិទ ជាដើម ដែលភ្ជាប់មកនឹង កិ សព្វនោះ ឥតមានប្រែ
 ប្រួលឡើយ (បើមានផ្លាស់ប្តូរប្រែប្រួលខ្លះ តែដោយអំណាចសន្និ ក្នុង

១ ពាក្យប្រែទាំងអស់នេះ មិនទៀងទាត់តែម្យ៉ាងឡើយ អាចប្រែបានតាមទំនងសេចក្តី ។

វេលាដែលមានសព្វឯទៀតនៅខាងមុខ ដោយឡែកទៅវិញ) ដូចបែប
បែបកតទៅនេះ

កិច្ចិ កិញ្ចិទ្ធ ប្តិ

ឯក.	ទ្វិ.	ពហុ.
ប្រ. កត្តិ	កៅ ចិត្តិ	កេ ចិត្តិ
ទ្វិ. កញ្ចិត្តិ (< កម៌ + ចិត្តិ)	"	កាញ្ចិត្តិ (< កានិ + ចិត្តិ)
ត្រ. កេន ចិត្តិ	កាក្យញ្ចិត្តិ	កៃត្តិ
ច. កស្មិ ចិត្តិ	"	កេក្យត្តិ
ឃ. កស្មាចិត្តិ (< កស្មាតិ + ចិត្តិ)	"	"
ង. កស្ស ចិត្តិ	កយោត្តិ	កេហញ្ចិត្តិ (< កេហម៌ + ចិត្តិ)
ស. កស្មញ្ចិទ្ធ (< កស្មនិ + ចិត្តិ)	"	កេម៌ ចិត្តិ

បើជាប្តិ. ត្រង់ ប្រ. ទ្វិ. ឯក. ជា កិញ្ចិត្តិ; - ទ្វិ. ជា កេ ចិត្តិ; -
ពហុ. ជា កានិ ចិត្តិ ក្រៅពីនោះ ដូចគ្នានឹងប្តិលើក ។

កិច្ចិ កិញ្ចិទ្ធ, ស្រិ

ឯក.	ទ្វិ.	ពហុ.
ប្រ. កា ចិត្តិ	កេ ចិត្តិ	កាត្តិ
ទ្វិ. កាញ្ចិត្តិ (< កាម៌ + ចិត្តិ)	"	"

	ឯក.	ទូរ.	ពហុ.
ក.	កយា ចិត្ត	កាក្យញ្ញិត្ត	កាកិត្តិត្ត
ច.	កស្ស ចិត្ត	"	កាក្យត្តិត្ត
ប.	កស្សត្តិត្ត	"	"
ម.	"	កយោត្តិត្ត	កាសាញ្ញិត្ត
ស.	កស្សញ្ញិត្ត	"	កាសុ ចិត្ត

ឯ កិត្តានុ នឹង កិមបិ មានវិធីបំបែកដូចគ្នានឹង កិត្តានុ ខាងលើ នេះដែរ គឺត្រូវប្រែប្រួលផ្លាស់ប្តូរតែត្រង់ កិម ឯ បិ នឹង អបិ មិនត្រូវផ្លាស់ប្តូរឡើយ នឹងបំបែកឲ្យឃើញវត្សរ៍ត្រង់ត្រង់ប្រថមឯកវចន ទាំង ៣ លិង្គ៖

- កិត្តានុ, ប៉ុ. កត្តន; ស្ត្រី. កា ចន; នប៉ុ. កិត្តានុ.
- កិមបិ, ប៉ុ. កោបិ; ស្ត្រី. កាបិ; នប៉ុ. កិមបិ.

សព្វទាំងនេះ, កាលបើប្រកបផ្សំដោយអន័យមសវិនាម យិ ទិ តិ ខាងដើមកខៀត ទៅជា យត្តិត្តិត្ត (បា. យតិតិត្ត) “ ណាមួយ, អ្វី មួយ, ណាមួយក៏ដោយ, អ្វីក៏ដោយ” សព្វនេះ មានវិធីបំបែកដូចគ្នា គឺ ត្រូវបំបែកតែត្រង់ យិ តិ នឹង កិម ឯ បិ ទិ មិនត្រូវបំបែកឡើយ ។ នឹងបំបែកឲ្យឃើញតែត្រង់ ឯកវចនទាំង ៣ លិង្គដូចមានខាងក្រោមនេះ

ប៉ុ. ឯក.: យ: កត្តិក៍. យំ កត្តិក៍, យេន កេន ចិត៍, យស្ម កស្ម
ចិត៍, យស្មាត្តស្មាចិត៍, យស្ស កស្ស ចិត៍, យស្មិន កស្មិនិត៍.

ស្រ្តី. ឯក.: យា កា ចិត៍. យាំ កាត្តិក៍, យយា កយា ចិត៍, យស្ស
កស្ស ចិត៍, យស្សា: កស្សាត្តិក៍, យស្សា: កស្សាត្តិក៍, យស្សាំ
កស្សាត្តិក៍.

នប៉ុ. ឯក.: យត្តិក៍, យត្តិក៍, (ក្រៅពីនេះ ដូចគ្នានឹងប៉ុល្លិក៍)

២. ត្រង់និយមសវនាម តិ ទ្រិ. ត្រង់ប្រ. ឯក. ស៍ ស៍. ស៍ ស៍
នេះ បើនៅទីបំផុតបណ្តាច់ខែប្រយោគ ត្រូវយកតួ ស៍ ខាងចុងធ្វើជា
វិសត៍ ទៅជា ស៍: (ម. ល. ១៣ នឹង ២០) ឧ. មាំ បច្ចតិ ស: "គេ

សួរ នូវខ្ញុំ";— បើមានសួរ អី នៅខាងមុខ ត្រូវធ្វើជា ឱ ទៅជា

សោ តែត្រូវលុបសួរ អី ខាងមុខចេញហើយ ដាក់អវគ្គហត្រង់
កន្លែងសួរ អី នោះ (ម. ល. ២២ ខាងដើម) ឧ. សស អបិ > សោ' បិ;

សស + អហមិ > សោហម;— ក្រៅពីនោះ ទោះបីមានយោចក៍
ក្តី អយោចក្តី នៅខាងមុខ ក៏ត្រូវតែលុបតួ ស៍ នេះចេញឲ្យនៅតែ ស

១ តួប៉ុណ្ណោះ ឧ. ស អាគច្ឆតិ "គេ មក"; ស ករោតិ, "គេ ធ្វើ"; ស បច្ចតិ,

"គេ សួរ"; ស គច្ឆតិ, "គេ ទៅ" ។ ល ។

៣. និយមសវនាម តិ ទិ ប្រែថា “នោះ...” ចំពោះអ្វីមួយដែល
 នៅឆ្ងាយ មើលមិនឃើញ;- ឯ តិ ទិ ប្រែថា “នុ៎ះ...” ចំពោះអ្វីមួយ
 ដែលនៅឆ្ងាយអំពីហត្ថបុស គឺនៅឆ្ងាយជាង ២ ហត្ថ ១ ចំពោះអំពីខ្លួនអ្នក
 និយាយ ល្មមមើលឃើញច្បាស់;- តិ ទិ មី ប្រែថា “នេះ...” ចំពោះ
 អ្វីមួយដែលនៅជិតខ្លួនអ្នកនិយាយ គឺជិតក្នុងរវាង ២ ហត្ថ ១ ចំពោះ ។ ចំ-
 ណែក ឯ និ ប្រែថា “នុ៎ះ...” ក៏បាន...នេះ...” ក៏បាន (តាមខ្លះនិងសេច-
 ក្តី) ព្រោះ ឯ និ នេះ កើតអំពី ឯ តិ ទិ នឹង តិ ទិ មី ហើយ ឯ និ
 នោះមានត្រូវការប្រើតែគ្រង់ ទ្វិ. ត្រ. ប. ស. គ្រប់លិង្គទាំង ៣ គ្រប់វចន
 ទាំង ៣ (ម. ល. ៨២ គ្រង់ ឯ តិ ទិ នឹង តិ ទិ មី) ។

៤. សព្ទដែលមានវិធីបំបែកត្រូវគ្នាគ្រប់អន្លើនឹងវិធីបំបែកនៃសវនាម
 ខាងដើមនោះគឺ វិ បេត-គុណ សព្ទខ្លះ អតិវិ គេបគុណ សព្ទខ្លះ ដូចតទៅនេះ:

- ក) កតវ^(១), “ណា, ណាមួយ”; យតម^(២) “ដូចម្តេចខ្លះ, អ្វីខ្លះ,
 ណាខ្លះ”; យតវ^(១), “ណា, ណាមួយ”; យតម^(២) “ណាខ្លះ”; ឥតវ

១ សព្ទដែលមានប្រក្រយ គរ ជាពាក្យសូររកក្នុងចំនួនតិចត្រឹមតែពីរ ។ ២ សព្ទដែលមាន
 ប្រក្រយ កម ជាពាក្យសូររកក្នុងចំនួនច្រើន ។